

Universitätsbibliothek Wuppertal

Gesammelte Schriften

Philologische Schriften

Mommsen, Theodor

Berlin, 1909

XV. T. Livii ab Urbe condita lib. III-VI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1925](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1925)

XV.

T. Livii ab Urbe condita

lib. III—VI

quae supersunt in codice rescripto Veronensi

descripsit et edidit

Th. Mommsen.*)

153
Codicis
Veronensis
descriptio.

Codex, ad quem Liviana ea quae praecedunt expressa sunt, est bibliothecae capitularis Veronensis¹ signatus hodie n. 40 (antea 38) membranaceus formae quaternariae, posteriore scriptura, quae refert saeculum IX, proponens S. Gregorii papae moralium in Iob libros XXVIII—XXXV², priore autem haec:

fol. 1—204	non rescr.
205	Vergilius
206	-
207—9	non rescr.
210	non rescr.
211	Vergilius
212	-
213	-
214	-
215	-
216	-
217	non rescr.

*) [Philologische und historische Abhandlungen der Berliner Akademie aus dem Jahre 1868, Berlin 1869, S. 31—215. Die Seiten 33—152, die den Text des Veronensis reproduzieren mitsamt den Varianten der anderen Hss., sind hier nicht wieder zum Abdruck gebracht worden, da die neueren Liviusausgaben, was den Text des Veronensis betrifft, auf der Mommsenschen Kollation beruhen. Dagegen erschien es wünschenswert, die folgende Beschreibung dieses Codex und der Besonderheiten seines Textes als vorbildliches Muster paläographischer Akribie unverkürzt aufzunehmen.]

1) Olim Bobiensem videri fuisse ait Henr. Keil in praefatione ad scholia Vergiliana p. XI; ego non perspicio, cur Veronenses libri vetusti repetantur ex bibliotheca potissimum Bobiensi. [Keils Behauptung ist ohne Angabe eines Grundes wiederholt von E. Lommatzsch in seiner Ausgabe der appendix Serviana rec. H. Hagen (Leipz. 1902) S. IX.]

2) Cf. Reifferscheid bibl. patrum Lat. I (in academiae Vindobonensis actorum minorum volumine XLIX) p. 59 seq.

218 non resc.

219 Vergilius

220 - -

221 - -

222 - -

223 - -

224 - -

225 non resc.

226 non resc.

227 Vergilius

228 - -

229 - -

230 - -

231 - -

deest

232 non resc.

233 non resc.

234 Vergilius

235 - -

236 - -

237 - -

238 - -

239 - -

240 - -

241 - -

242 non resc.

243 Vergilius

244 - -

245 - -

246 - -

247 - -

248 - -

249 - -

250 - -

251 Vergilius

252 - -

253 - -

254 - -

255 - -

256 - -

257 - -

258 - -

154

259 Vergilius

260	-
261	-
262	-
263	-
264	-
265	-
266	-

267 Livius huius ed. p. 117. 118.)*

268	-	-	-	p. 103. 104.
269	-	-	-	p. 5. 6.
270	-	-	-	p. 54. 53.
271	-	-	-	p. 48. 47.
272	-	-	-	p. 3. 4.
273	-	-	-	p. 105. 106.
274	-	-	-	p. 111. 112.

275 Livius huius ed. p. 15. 16.

276	-	-	-	p. 35. 36.
277	-	-	-	p. 18. 17.
278	-	-	-	p. 39. 40.
279	-	-	-	p. 37. 38.
280	-	-	-	p. 24. 23.
281	-	-	-	p. 41. 42.
282	-	-	-	p. 9. 10.

155

283 Livius huius ed. p. 81. 82.

284	-	-	-	p. 57. 58.
285	-	-	-	p. 91. 92.
286	-	-	-	p. 30. 29.
287	-	-	-	p. 32. 31.
288	-	-	-	p. 89. 90.
289	-	-	-	p. 63. 64.
290	-	-	-	p. 83. 84.

291 Livius huius ed. p. 95. 96.

292	-	-	-	p. 45. 46.
293	-	-	-	p. 59. 60.
294	-	-	-	p. 19. 20.
295	-	-	-	p. 21. 22.
296	-	-	-	p. 61. 62.
297	-	-	-	p. 55. 56.
298	-	-	-	p. 97. 98.

*) [Die Seitenzahlen hier und im folgenden auf Bücher und Kapitel unserer Ausgaben umzuschreiben, erschien unthunlich; nur an einzelnen, genauer behandelten Stellen ist es zur Erleichterung der Identifikation geschehen.]

299	Livius huius ed.	p. 85. 86.
300	- - -	p. 107. 108.
301	- - -	p. 75. 76.
302	- - -	p. 73. 74.
303	- - -	p. 71. 72.
304	- - -	p. 69. 70.
305	- - -	p. 101. 102.
306	- - -	p. 79. 80.

307	Livius huius ed.	p. 87. 88.
308	- - -	p. 2. 1.
309	- - -	p. 28. 27.
310	- - -	p. 113. 114.
311	- - -	p. 115. 116.
312	- - -	p. 26. 25.
313	- - -	p. 8. 7.
314	- - -	p. 78. 77.

315	Christiani hominis tractatus argumenti philosophici.	
316	Livius huius ed.	p. 109. 110.
317	- - -	p. 44. 43.
318	tractatus philosophicus.	
319	- - -	
320	Livius huius ed.	p. 34. 33.
321	- - -	p. 119. 120.
322	tractatus philosophicus.	

323	tractatus philosophicus.	
324	Livius huius ed.	p. 49. 50.
325	non reser.	
(non. num.)	Livius huius ed.	p. 68. 67.
[326—329 non extant praeteritis numeris his in foliis signandis].		
330	Euclides Latine factus.	
331	- - -	
332	Livius huius ed.	p. 66. 65.
333	- - -	p. 51. 52.
334	tractatus philosophicus.	

335	tractatus philosophicus.	
336	Euclides Latine factus.	
337	Livius huius ed.	p. 12. 11.
338	Euclides Latine factus.	
339	Livius huius ed.	p. 94. 93.
340	- - -	p. 100. 99.
341	Euclides Latine factus.	
342	Livius huius ed.	p. 14. 13.
343	Euclides Latine factus.	
344	tractatus philosophicus.	

Studia in
codice
posita.

Folia igitur quae quidem antiquiorem scripturam habeant extant CXXV connumerata lacinia quae superest post fol. 325, quorum foliorum Livianis reliquiis occupantur numero sexaginta, Vergilianis unum et quinquaginta, octo philosophico, sex mathematico tractatu. Ex his Vergiliana tractarunt carmina Ribbeckius, sed ut rem non absolverit et a venenorum usu prohibitus et temporis praeterea angustiis impeditus¹, scholia Angelus Maius (1818), Henricus Keilius (1848), Arnoldus Hermannus²; Euclidea a se descripta Gulielmus Studemund mox publici iuris faciet;*) philosophus adhuc iacet non exscriptus.**) Liviana autem primus examinavit Blumius indicemque foliorum dedit diligenter factum in museo Rhenano vol. 2 a. 1828 p. 336 seq. (cf. itineris Italici t. 1, 263. 4, 189) una cum specimine variae lectionis pertinente maxime ad huius ed. p. 19. Post eum Detl. Detlefsenus codice denuo examinato in Philologi vol. XIV a. 1859 paginas duas (huius ed. p. 2. 7) diligenter descriptas proposuit exemplo lithographico. Denique A. G. Zumpt quattuordecim codicis paginis descriptis in commentatione 'de Livianorum librorum inscriptione et codice antiquissimo Veronensi' (Berolini 1859. 4) duas earum edidit (huius ed. p. 9. 16), reliquarum variae lectionis specimina dedit, denique exemplaris sui apographum Veronae reliquit optimo consilio, ut qui deinceps codicem retractarent illo adiuventur. Ceterum tam Blumio quam Detlefseno et arte impar et diligentia multis locis erravit, quos errores cum plerumque tacite emendarim, hic praemonendum est Zumptianas lectiones a meis diversas omnes reiectas esse examine instituto in re praesenti.

157 Hunc igitur laborem per plus quinquaginta annos, postquam codicem repperit Maius, vixdum incohatum tandem ego suscepi et absolvi mensibus Aprili Maio Iunio a. 1867 Veronae. Sed ratio habenda erat et temporis, quod mihi aliis quoque eodem tempore studii intento ad Livium superesse viderem, et commodi, quod in crisis Livii redundaret ex hoc libro plene excusso, non spernendo sane, sed Plauti Ambrosiano et Verrinarum Vaticano fide praestantiaque

1) Cf. eius prolegomena Vergiliana p. 227.

2) Cf. Buecheler in mus. Rhen. novo 19, 639. Recognitio tota propediem ut edatur optamus. [Sie liegt jetzt vor in der Appendix Serviana von H. Hagen, Leipz. 1902.]

*) [Das ist nicht geschehen. Diese Euclidea sind noch unpubliziert: vgl. J. Heiberg, Euclidis opera V (Leipz. 1888) prolegg. p. XCIX.]

***) [Das gilt noch für jetzt. Auch habe ich nichts Näheres über ihn in Erfahrung bringen können.]

minime pari. Itaque non hoc egi, ut imaginem codicis talem repraesentarem, qualem vel typis exhiberi posse aliquando demonstrabit exemplar Plautini libri Studemundianum, sed satis habui quae elementa ita oculis deprehendissem, ut de iis mihi satis constaret, ea in schedas referre et publice proponere secundum paginas versusque codicis interpositis, ubi is hiabat, supplementis; nam haec si omissem, usui multo minus habile exemplum futurum fuisset nec propter eas molestias melius certiusve. Accurate et plene num repraesentata sint quae supersunt in codice, iudicabunt qui postea eum recognoscent; ego feci quod potui, non usu eiusmodi lectioni adsuefactus, sed adiutus libera usurpatione venenorum chymicorum concessa nobis a praestantissimo bibliothecae eius bibliothecario et in hac academia collega Carolo Giuliano, qui item permisit, ut folia examinarentur compagibus solutis, id quod in plicaturis magnopere profuit; adiutus item ab optimo amico et per illos menses suavissimo contubernali Gulielmo Studemundo, qui cum simul Veronae degereamus Livium ego pertractans, ille Gaium, laboris socius mihi factus saepenumero ope et consilio me sustinuit, ut est huiusmodi scrutationum hodie facile omnium peritissimus. Hoc non licuit, quod vellem licuisset, ut codicem descriptum iterum recognoscerem totum ductusque evanidos et magna ex parte oblitteratos tempore interposito denuo examinarem. Nec tamen propterea exemplum diutius premere volui, quod tamdiu litteris debetur; satius enim visum est incurrere aliquando descriptorem in reprehensiones quasdam quam gravissimi auctoris vetustissimum librum diutius latere. Ceterum adhibui in codice recognoscendo editionem unicam quam habemus tali apparatu, qualem hodie requirimus, aliquatenus certe instructam et, ut omnium quae extant sine dubio longe deterrimam, ita a codicum lectione rarissime recedentem et propter id ipsum si alii nulli, certe huiusmodi negotio maxime aptam Alschefskianam. Item ubicumque vel lectionis diversitas vel etiam cum recepta consensus scrupulum in re praesenti inieciisset, vocabulum 'sic' adscripsi, ita testatus codicem de ea ipsa re data opera examinatum vere id habere quod ex eo edidi. Praeterea adnotatione adiecta quantum in me fuit curavi, ut simul idoneum apparatus criticum editio haec repraesentaret, quatenus pervenit, eumque ita adornatum, ut qui ea utatur et facile et certo lectionis traditae discrepantiam percipiat. In quo apparatu conficiendo cum subsidia Alschefskiana non sufficere viderem (caremus enim adhuc nescio quomodo in ipso Livio et omnium maxime in decade prima pleno et absoluto critico instrumento), ut ea non exigua accessione locupletarentur, factum est partim Rudolphi Schoellii mei sollertia, qui

Florentiae degens mea causa Mediceum denuo excussit, partim Pluygersii Leydensis liberalitate, quae eo gratior accidit, quod iam est consueta. Quod autem in varia lectione ea, quae bonis libris tradita est, referenda me continui abstinuique ab omni non dico emendationis faciendae periculo, sed ab ipsa emendationum factarum commemoratione, id in eiusmodi exemplo necessario fieri debuit; neque enim Livium recognovi, sed codices eius antiquissimos repraesentavi nec utile est miscere diversa et sua natura seiuncta.

Livii codex
quo tempore
scriptus.

Quo tempore Livii codex de quo agimus scriptus sit, certo determinari non potest, nisi quod vocabula quae sunt consul et consules sic notata *CONS* · et *CONSS* · ostendunt antiquarium qui librum scripsit non vixisse ante Diocletianum¹. Quod si hoc sumere licet scripsisse eum antequam fieret recensio Nicomachiana, propterea quod ipse sequitur recensionem diversam, adiudicandus est saeculo quarto; eam tamen ratiocinationem et per se incertam esse video et satis constare Cassiodorium saeculo sexto ineunte usum esse codice Liviano recensionis non Nicomachianae². Ea autem quae in codice observatur scribendi proprietates ab illo tempore nequaquam abhorret; nam cum labentis litteraturae permulta indicia habeat, a barbarismis veris eam plane immunem esse infra videbimus et omnino ita comparatam, ut tam in veris quam in falsis optime conveniat saeculo quarto. Litterae quoque pulcherrimae sunt, quarum si fieri poterit etiam ectypum aliquando parabo; premere autem editionem, donec fieret, nolui nec puto multum inde profectum iri. Nam quam incerta opinatio hodie dominetur in huius generis libris ex litterarum nescio quibus differentiis aestimandis, pudet commemorare.

159

Quater-
niones folia
paginae
codicis.

Liviana folia sexaginta ea, de quibus agimus, pertinuerunt olim ad quaterniones quindecim, quorum cum numeri in extremis quaternionibus adnotati supersint quattuor XII. XXII. XXX. XXXII, etiam reliquos facile ad suos numeros Blumius revocavit sic:

[q. XV] fol. 2	fol. 5
- 3	- 6
- 6	q. XVII fol. 1
- 7	- 3
[q. XVI] fol. 3	- 6
- 4	- 8

1) Cf. Rossi inser. chr. I p. XXIII: 'Diocletiana aetate littera s post x geminari coepit ac deinde sollemne semper fuit nota *CONS* · unum, *CONSS* · duos consules indicare, quamquam hanc regulam artificum imperitia saepe neglexit.' Ante Diocletianum consules notantur tribus fere litteris *cos* ·, raro nec nisi tertio saeculo quattuor *cons* ·.

2) Vide quae infra observabuntur ad Liv. III, 65 [nicht abgedruckt, s. u. S. 133*].

[q. XVIII] fol. 4	[q. XXVII] fol. 2
- 5	- 3
[q. XIX] fol. 2	- 4
- 7	- 5
[q. XX] fol. 2	- 6
- 3	- 7
- 4	[q. XXIX] fol. 3
- 5	- 6
- 6	q. XXX fol. 1
- 7	- 2
q. XXII fol. 1	- 7
- 3	- 8
- 4	[q. XXXI] fol. 2
- 5	- 3
- 6	- 6
- 8	- 7
[q. XXIII] fol. 3	q. XXXII fol. 1
- 4	- 3
- 5	- 4
- 6	- 5
[q. XXIV] fol. 4	- 6
- 5	- 8
[q. XXVI] fol. 3	
- 4	
- 5	
- 6	

Iam cum folia CXLIII, quae in codice olim fuerunt a primo ad postremum eorum foliorum quae supersunt, respondeant paginis editionis Hertzianae c. CLXXVII, folia quae ante primum superstes 160 perierunt CXIII pro portione respondent Hertzianis paginis c. CXXIX, ut codicem incepisse appareat ab ipso exordio annalium Livianorum. Quousque pervenerit, ignoratur neque quicquam cogit, ut eum ad denariam annalium Livianorum divisionem perscriptum fuisse statuamus; quod si pervenit ad finem decadis primae, constitit quaternionibus c. LIV, foliis c. CCCCXXXII. — Subscriptio servata est p. 112 quinti libri coniuncta, ut fieri solet, cum inscriptione sequentis. — Singulis paginis inscriptum est versis nomen auctoris, rectis libri numerus ad hoc exemplum TITI · LIVI||LIB · III¹, prout in palimpsesto Vaticano libro legitur TITI · LIVI||LIB · XCI similiterque etiam in reliquis libris Livianis paris vel supparis aetatis. — Chartas dimensus Detlefsenus adnotavit altas esse hodie centim. 27¹/₂, latas hodie esse cen-

1) In ipso libri numero erravit librarius p. 83 (ubi errorem postea correxit). 87. 109. Ceterum ad hasce inscriptiones non satis attendi nec dubito multo plures earum superesse in codice quam adnotavi.

tim. 21, fuisse aliquando centim. 25, eius mensurae scripturam occupare in altitudinem centim. 26, in latitudinem centim. 8 + 8 (singulae enim chartae binas paginas comprehendunt) marginibus et supra et infra et utrimque et inter binas paginas late patentibus. Paginae singulae versuum sunt tricenorum breviusculorum, cum habere non soleant nisi litteras a senis denis ad vicens; ut appareat librarium librum parare voluisse non perito solum, sed cuivis homini lectu commodum. Inveniuntur tamen non raro versus qui numerum illum excedunt cum propter marginis aequalitatem non anxie observatam tum propterea quod extremae litterae modo contignantur modo imminuuntur; quas configurationes in editione expressimus, minutarum autem litterarum rationem non habuimus. — Praeterea in duabus certe paginis 34 et 64 cernuntur vel extremi versus litteris coartatis scripti excurrentesque vel adeo versus quidam supra tricenarium numerum in ima margine additi, ut appareat librario certum terminum propositum fuisse, quo si casu aliquo non pervenisset, extra ordinem quae deerant adiceret. Quocum componendum est, quod inter p. 14. 15, quamquam eae se exceperunt codice etiam iam integro, tamen excidit tantum, quantum unam huiusce codicis paginam aequat. Quibus perpensis crediderim librum ita ex archetypo expressum esse
 161 vel potius exprimi debuisse, ut pagina paginae, fortasse etiam versus versui responderet¹; quod si probari potest in usu fuisse, neque eius usus ratio latet (nam errores, maxime omissiones ita et evitabantur optime et non evitati facile deprehendebantur; deinde ita facta exempla plura in scholis auditionibusque commode simul adhibebantur) et quae adhuc in obscuro posita est stichometria quo pertinuerit iam intellegitur. Quam ob rem qui in talia inquirunt, diligenter velim attendant, si qua forte similia alicubi lateant. Certe quod Livii liber alter rescriptus, nempe Vaticanus, totidem in pagella versus totidemque fere in versu litteras habere invenitur², quot invenimus in Veronensi, aliquatenus quod posuimus commendat³. — Ceterum folia Liviana cum ad Gregoriana perscribenda aptarentur, margines desectae sunt, quas late patere voluerat scriptor Livianorum;

1) Versus 80, 27 cur dimidia parte vacuus remanserit, non perspicio.

2) Vide p. 89. 90 editionis Niebuhrianae (Rom. 1820).

3) Vindobonensis decadis quintae codex habet in pagina versus undetricenos, in versu litteras circiter vicens quinas nec in binas paginas ibi charta divisa est; divisa est in Puteano decadis tertiae, ut pagina habeat versus vicens senos, litteras a senis denis ad vicens (cf. Silvestrii palaeogr. vol. 2 tab. 88 et Alschefski vol. 3 p. IX). Mihi uterque liber recentior creditur Veronensi etiam propter orthographiam.

qua desectione cum in inferiore margine litterarum nihil, in superiore autem tantummodo paginarum inscriptiones quaedam perierint, paginae exteriores complures mutilatae sunt. Quae damna cum ipsa editio proponat, licet propter supplementa adiecta typorumque rationem aequabilitate hiatum aliquantum imminuta¹, hoc loco non opus est enumerare.

Notae in Veronensi libro usurpantur eae, quibus locus esse Notae. potest vel etiam debet in annalibus similibusque libris exarandis, ut de his pauca tantum observanda sint. Praenomina quamquam 162 plerumque notantur, ut fieri oportet ubi nomen proxime sequitur, tamen non raro inveniuntur perscripta, e. c. 14, i. 19, 40. 30, 38. 49, 46. 55, 11. 56, 20. 61, 41. 64, 19. 74, 17. 114, 55. Gaii cum plerumque recte notetur per litteram C ·, G · quoque reperitur 29, 12. 94, 4. 35, 37. Praeterea adnotabo *p(atres) c(onscripti)* 13, 37. 91, 56; *I(uppiter) o(ptimus) m(aximus)* 32, 32; *imp(erator)* passim, item *imp(erium)* 53, 10; *p(opuli)* 61, 20 comitante nulla alia littera singulari. De notis *cons.* = consul, *cons.* = consules supra p. 158 [102] dictum est; quae quamquam passim permutantur (cf. 3, 35. 13, 16. 14, 17 cet.), tamen regula apparet. Errorem inde ortum habemus 22, 42 *CONSULIB · TANTISSIMO* factum *EX CONSTANTISSIMO*. Ex notis non cum rei publicae ordinatione coniunctis, sed grammaticis mere nullae reperiuntur nisi Q · = *que* et B · = *bus*, quarum utraque etiam in mediis vocabulis toleratur (Q · RENTES 6, 7 = *querentes*; SEQ · TIS 65, 30 = *sequentis*; RELINQ · RE 110, 8 = *relinquere*; AMB · TUM 89, 52 = *ambustum*). Ad has prope accedit *n* vel *m* littera tractu super proximam proximasve collocato significata ibi, ubi in versu aut ultima aut paenultima est; nam in medio versu eiusmodi compendium non admittitur nisi ubi continua scriptura interruptitur perforata membrana, ut accidit 90, 35. Similiter litterarum contignationes non reperiuntur nisi in fine versiculorum, sed ut contignentur etiam tertia secundaque a fine (33, 60.

1) In supplementis recipiendis cum id maxime egerim, ut reliquorum librorum lectionem repraesentarem, non raro evenit, ut receptae litterae earum, quae perierunt, numerum aut non expleant aut superent, discrepantia orta ex rationibus diversis; nam modo subest compendium aliquod a librario admissum, modo error ipsius, modo archetypi nescio quae diversitas. Videant igitur viri docti de singulis quid statuendum sit; hoc moneo supplementa a me admissa in marginibus desectis non exacta esse ad numerum litterarum singulis locis deficientium, quem tamen facile colliges ex totius paginae propter similem truncationem in ea re aequabilitate. Aliud est in iis quae supplevi ibi, ubi membrana cum supersit, legi non potest; haec enim ad numerum exegi vel, ubi sic exigere non potui, de ea re monui; quamquam fateor accuratius attendi debuisse ad hiatum ambitum, quam a me factum est.

35, 44. 45, 9 al.), raro quarta tertiaque (47, 12), scilicet ubi eae quae sequuntur contignationem non patiuntur. In medio versu contignationem semel tantum (25, 4) observavi.

Capita et
interstitia.

Eminent elementa cuiusvis paginae prima, ut mos est in huiusce aetatis codicibus;*) in hoc autem quod interdum eminent primi paginae versiculi et prima littera et postrema (ita p. 16. 56. 108. 115), id alibi vidisse me non memini. — Interpunctio post notam (etiam post numeros, ut 3, 21. 113, 59) sollemnis est et ubi deficit, aetate oblitterata magis quam a librario ommissa; ubi comma finit, eam non observavi nisi in ipso libri fine (p. 111, 53) et praeterea uno loco 3, 15 (cf. 47, 9). — Contra et principia orationum et in universum commata insigniora destinguuntur modo capite facto (7, 22. 11, 60. 22, 27. 32, 27. 43. 45, 48. 63, 42. 77, 55. 91, 56. 104, 3. 107, 42), quod certe locis tribus (32, 43. 63, 42. 77, 55) incipit a littera eminente, modo spatio in medio versu vacuo relicto (3, 26. 5, 54. 13, 36. 16, 4. 17, 39. 22, 52. 35, 12. 47, 9. 49, 1. 50, 29. 53, 45. 59, 25. 67, 2. 93, 51. 94, 29. 101, 37. 105, 52).

163
Emen-
dationes in
libro obviae.

Correctorem liber nactus non est; nam quae subinde apparent litterae expunctae inductaeve (2, 2. 6, 22. 9, 17. 18. 34, 52. 36, 48. 55, 51. 60, 15. 64, 59. 66, 33. 55. 91, 6. 92, 7. 43. 96, 29. 31. 97, 56. 98, 16) vel etiam mutatae (11, 42. 20, 35. 54, 16. 48. 61, 15. 69, 56. 83 inser. 89, 14. 92, 34. 104, 44. 105, 55. 107, 57) additaeve (16, 54. 76, 15. 108, 50), eae iure tribuentur ei ipsi qui codicem exaravit. Quaedam autem vel in his mutata deprehenduntur in peius, ut 54, 16. 55, 55. 61, 15. 96, 28. 107, 57.

Scholia
Latina et
Graeca.

Scholia in codice reperiuntur perpauca, nempe praeter oblitteratum p. 41¹ Latina duo iuxta verba adscripta p. 61 *Lucius Pinari[us]* (littera *u* scripta super *c* quo pertineat ignoro) et p. 107 [*ora*]tio *Camilli dictatoris ad p. R.*, Graeca item duo posita in margine inferiore p. 61: *ὄτι καὶ ἐκίνο κροῦ τοῦ λοιμοῦ ἐν τῇ Ρώμῃ . . . πρὸς ἐξιλέωσιν τῆς γεναμένης νόσου τῷ Ἀπόλλωνι ναὸν ἐγίραι ἠϋξάντο*, quae respondent verbis textus 4, 25, 3: *pestilentia eo anno . . . aedis Apollinis pro valetudine populi vota est*, et p. 88 *αστερόντων ἐχθρὸν . . . οἱ στρατεύμασιν κινῶσιν . . . οἱ Ῥωμαῖοι πολιτευσάμενοι . . . ἰς τοῖς πολέμοις τὸν δικιάτο[ρα] . . . ν προηγοῖζονται*, quae de dictatore adnotatio hominis non admodum docti non coniuncta est

*) In den 'Addenda' ist von M. folgende Bemerkung Studemunds notiert: 'In codice Veronensi Gaii in cuiusvis paginae versu primo praeter primam eminere solent litterae modo una modo duae vel tres ad arbitrium librarii delectae.']

1) Non numero lusus manus posterioris, ut p. 51.

cum Livianis in pagina illa perscriptis. Haec scholia licet videantur cum ipso libro magis exarata esse quam postea adiecta, tamen quod propterea Blumius iudicavit librum in Graecia scriptum videri indeque allatum esse Veronam, mihi non probatur; nam saeculi quarti grammatici quicumque erant, etiam in Italia degentes utramque linguam callere solebant neque mirum est ab eiusmodi homine quaedam Graece ad Livium adnotari.*)

Videamus de scribendi ratione. — Syllabarum divisionem Latinam, Syllabarum divisio. id est eam, quae nititur in consonantibus geminatis distrahendis in scribendo sic, ut in voce formanda distrahi debent¹, perpetuo observavit librarius, ut vix bis terve eam neglegeret². Exempla 164 apponam non omnia, sed quae sufficiant et peculiariora quaedam illustrent, maxime veriloquii in talibus nullam omnino rationem haberi:

c|t: *duc|tu* 106, 1/2; *introduc|ti* 91, 53/4; *noc|tis* 102, 53/4; *noc|turnae* 106, 60; *spec|taculum* 91, 31/2.
 n|s: *tran|sisse* 96, 2/3.
 p|t: *op|timus* 106, 51/2; *prop|ter* 95, 27/8.
 s|c: *des|cendisset* 104, 19/20; *proficis|centis* 101, 12/3.
 s|p: *res|ponso* 7, 19/20; *res|ponsum* 75, 14/5. 20/1. 86, 15/6.
 s|t: *cas|tella* 81, 31/2; *Pos|tumi* 61, 41/2; *praes|tituta* 118, 25/6; *praes|titutum* 14, 51/2; *praes|to* 18, 16/7. 102, 54/5; *trist|issimi* 107, 44/5; *uas|tatio* 82, 33/4.

*) [Studemund a. a. O. 'Etiam in Frontonis libro Mediolanensi quae reperiuntur Graece adscripta, constat proficisci ab antiquario Latino'.]

1) Legem eam in libris qui quidem auctoritatem habent peraeque obtinere Lachmannus monuit in praefatione ad novum test. vol. I p. XXVII; eundem usum etiam in aere et marmore scribentes secutos esse ego observavi in addendis ad legum Salpensanae Malacitanaeque editionem p. 505 [= Jurist. Schrift. 1 S. 381]. Exceptionem quidem facit monumentum Ancyranum (v. ed. meae p. 145 [190²]); eius tamen in ea quaestione non talis auctoritas est qualis in reliquis, cum Graecus quadratarius facillime in ea ipsa re ad patrium usum declinare potuerit. [Vgl. ferner Mommsen in seiner Ausgabe der Digesta I (1870) praef. p. XXV über den Codex Florentinus, sowie inschriftliche Beispiele bei E. Hübner, Exempla script. epigr. lat. (1885) S. LXXVIII f.]

2) Ita 8, 23/4 *to|tuadibus*, 56, 5/8 *an|ienem*, 73, 22/3 *proxim|a*; contra 19, 41/2 *cui|us* ita explicari potest, ut pro trisyllabo vocabulum accipiamus (cf. *cumi* 91, 56 pro *cui*), quamquam *qu|od* similiaque ab hoc quidem libro aliena sunt (nam *qu|orum* 104, 31/2 incertum). Non numero syllabas male divisas propterea quod librarius verba non recte diremit, ut 32, 22/3 *suam|et*; 39, 58/9 *rogare|t is*; 53, 56/7 *dictator|iam*; 82, 57/8 *sit a|estate*; 94, 23/4 *creati s|ex*; 111, 42/3 *omisso s|ui*, nec magis quod scribitur 27, 18/9 *ab|esset* et 79, 13/4 *post|ea*, nam haec vocabula pro binis habere potuit, quamquam alibi talia coniunxit, ut 36, 52/3. 82, 59/60 legitur *si|cut*.

gn: *adsig|natus* 118, 15/6; *benig|nitatem* 86, 31/2; *ig|nomini-* 34, 40/1. 88, 53/4; *ig|nota* 2, 47/8; *indignum* 52, 3/4; *insig|nem* 114, 6/7; *mag|na* 104, 58/9; *mag|nos* 93, 30/1; *pug|na* similiaque 6, 31/2. 42/3. 9, 1/2. 19, 22/3. 56, 57/8. 96, 35/6; *reg|num* 52, 2/3. 77, 7/8; *sig|nificare* 86, 22/3. Diversam divisionem non inveni; inveni divisum *ne|glegens* 104, 39/40, cum divisio *nec|legens* 87, 11/2 videatur coniuncta cum scripturae diversitate.

Tres consonantes ubi concurrunt, syllabam novam orditur fere maxime pinguis, praecipue mutae *cpt*:

bs|c: *abs|cedimus* 80, 20/1; *abs|cedunt* 102, 21/2.

ls|c: *Vols|c-* 16, 14/5. 47, 5/6. 63, 7/8. 70, 3/4. 75, 29/30. 90, 12/3; al. *ns|c*: *trans|cendere* 96, 29/30.

ns|p: *cons|pexisset* 99, 21/2; *cons|pirationem* 38, 5/6.

bs|t: *abs|territi* 100, 28/9; *obs|tare* 5, 35/6; *obs|tinato* 99, 43/4.

165

mp|t: *temptationem* 24, 36/7.

nc|t: *Quinc|tius* 48, 40/1; *cunc|ta* 76, 51/2.

ns|t: *ins|tare* 81, 52/3.

ns|tr: *ins|tructo* 120, 4/5; *ins|structum* 6, 47/8; *mens|truo* 51, 18/9.

s|tr: *cas|tris* 15, 37/8. 64, 53/4. 88, 8/9. 106, 4/5; *magis|trat-* 9, 34/5. 39, 40/1. 72, 40/1; *nos|tr-* 42, 25/6. 80, 57/8. 92, 4/5; *pos|tremo* 51, 2/3. 88, 33/4; *plaus|trum* 99, 35/6; *ves|tr-* 43, 8/9; 92, 3/4 al.

Littera sua natura gemina *x* ad secundam syllabam trahi solet: *dī|xit* 56, 23/4; *du|xit* 101, 17/8; *eni|xae* 64, 30/1; *e|xudetur* 81, 51/2; *ma|xim-* 8, 52/3. 63, 1/2. 93, 7/8; *pro|xum-* 59, 38/9. 87, 36/7; *ve|xationes* 49, 56; *u|xorem* 99, 33/4. Semel tantum repperi contrarium *ex|uti* 42, 16/7.

Denique notabilis est divisio *co|epta* 111, 27/8 et denuo ibidem 31/2, item *coe|ptum* 47, 18/9, qua confirmantur, quae ad Lucretii versum 4, 619 *siquis forte manu premere ac siccare coepit* docte et caute, ut solebat, adnotavit Lachmannus. Ceterum secunda divisio nihilo minus legem infringit, etsi trisyllabum statuas *co|ep|tum*.

Unum addam extra ordinem. Cum ad manum esset pandectarum Florentinorum quinque paginarum adumbratio photographica, eius codicis in syllabis dirimendis observantiam intellexi ab ea, de qua supra exposuimus, in plerisque recedere. Nam deprehendi ibi quidem *dis|cedere*, item *contes|tata*, *dis|tulerit*, *praes|titerit*; at refragantur alia, ut *quae|stio*, *re|stitui*, item *edi|cto* et *da|mnnum* et *nu|ptiarum*, et *prone|ptis* quinquies similiter sic diremptum; denique ne de librarii incuria cogites, corrector vocabulum *ipse* (ed. meae vol. 2 p. 360

v. 5) a primo librario sic divisum *ip|se* ita emendavit, ut *p* litteram ad secundam syllabam revocaret faceretque *i|pse*. Quam differentiam dubium non est inde explicandum esse, quod digestorum codex Florentinus Veronensi annalium Livianorum aliquantum inferior est aetate. Nam contraria sibi sunt in hac quidem re aetatis bonae quae quidem auctoritatem habeant monumenta omnia conspirantia in divisione ea de qua dixi, et Prisciani reliquorumque grammaticorum praecepta, quae qui sequuntur hodie, in sexti saeculi doctrina innixi Latinam consuetudinem iam fere sustulerunt, peccantes scilicet in partem doctiorem. Similiter in novo testamento Fuldensi, quem librum Victor Capuanus emendavit a. 546 imperante Iustiano, Lachmannus¹ observavit librarium vocabula in versuum confiniis ad 166 morem antiquum divisisse, emendatorem autem grammaticorum scitis fraudem fieri non ferentem talia pleraque omnia sua manu reformavisse. Idem igitur factum est in libro digestorum exarato aut eodem saeculo aut sequente. At in Veronensi non Prisciani praecepta, sed antiqua consuetudo viget, quam quamquam tarde exolevisse is ipse de quo dixi Fuldensis liber significat, tamen si quis aliquando in codicum huius generis discrimina aetatesque data opera inquireret, ei syllabarum divisio non erit negligenda.

Orthographica quae observavi hoc loco composui, quamquam Orthographia codicis. taedet quaestiones huius generis mole sua iam laborantes a me quoque augeri. Sed pertinet ad codicis quem expressi proprietatem dignoscendam, ut etiam de talibus constet et fines aliquatenus regantur inter mera calami menda et leges sive certe usum scribendi. Quorum finium hodie quidam obliti sordes sordibus dum cumulant, disquisitionem sua natura exilem et ingratam etiam ineptam et fastidiendam reddiderunt. Ad id quod mihi proposui sufficient quae iam proferentur; nec tamen spondeo exemplorum ordines plenos proponi nec deerunt opinor, qui quae desiderantur cupide expleturi sint.

Accusativus pluralis numeri in *is* constanter fere reperitur in participiis similibusque, ut sunt *abnuentis* 119, 3; *agentis* 103, 33; *castigantis* 71, 48; *conferentis* 120, 50; *confluentis* 56, 47; *fatentis* 47, 50; *habentis* 105, 30; *ingentis* 71, 16; *palantis* 70, 36; *parentis* 77, 32; *patentis* 117, 6; *proficiscentis* 101, 12; *recipientis* 16, 1; *recurrentis* 70, 35; *repetentis* 80, 56; *sequentis* 65, 30; *spectantis* 81, 38; *tollentis* 31, 60; *trahentis* 120, 52; *vergentis* 96, 52. Formati in *es* quattuor tantum exempla adnotavi *fidentes* 35, 46; *fugientes* 116, 1; *sedentes* 100, 41; *vagantes* 103, 31. E contrario in nominativo qui respondet

1) In praefatione ad novum test. vol. I p. XXVII.

dominatur *es*, ut 3, 1. 41, 57. 66, 29. 91, 30. 99, 8. 100, 13; nec nisi semel repperi formatum in *is*, nempe *bellantis* 11, 33 indubio errore, ut erratum est item in *senioris* nominativo pluralis 40, 48. Similes sunt accusativi *consularis* 13, 16; *militaris* 106, 11. 109, 54 (at *militares* 30, 1); *popularis* 38, 52; *immortalis* 60, 10. 106, 34 (at *annales* 66, 19); *talis* 120, 45; *civilis* 40, 21 (sed *Quinctiles* 114, 11; *Sextiles* 3, 21. 113, 59; *inexpugnabiles* 84, 13; *omnes* 16, 3); *tris* 69, 45 (accusativus *tres* est 45, 1. 55, 2. 69, 8; nominativus *tres* 29, 11. 76, 16; *tris* 71, 24); *pluris* 55, 2 (at *complures* 45, 51). Item accusativi *Antiatis* 71, 46; *Veientis* 167 109, 38; *penatis* 44, 42. 110, 49; contra eodem casu legimus *Antiates* 16, 17. 119, 48; *Ardeates* 101, 31; *Fidenates* 80, 47; *optimates* 21, 54. 47, 1; *simultates* 44, 22, ut mittam nominativos similes 45, 31. 99, 2. 101, 37. 60. 120, 58. Accusativi sunt etiam *montis* 3, 44. 83, 6 (at *montes* 65, 10); *turris* 81, 40; *civis* 77, 27. 104, 11 (at eodem casu *cives* 33, 29); *Alpis* 96, 15 (at eodem casu *Alpes* 96, 33, ut *colles* 2, 15. 3, 40; *ignes* 85, 28; *nives* 83, 5; *securae* 31, 24; *vires* 4, 35. 35, 52). Denique variatur hoc casu inter *finis* 3, 27. 71, 58. 81, 21 et *fines* 70, 5. 76, 22. 118, 53 et inter *hostis* 3, 29, 25, 38. 36, 30. 49, 12. 84, 30. 114, 47 et *hostes* 2, 28. 3, 40. 33, 30. 58, 40. 65, 1. 104, 11. 115, 43, cum *hostis* nominativo plurali 106, 38 originem traxerit ex corruptela, quam codices secundi ordinis evitaverunt. — Haec igitur recte conveniunt legibus sermonis aetate Augusta obtinentibus, de quibus nuper exposuit Corssen *Aussprache des Latein.* ed. 2 vol. 1 p. 744, nimirum in vocabulis tertiae declinationis genetivo pluralis retinentibus vocalem *i* accusativum eiusdem numeri formari solere in *is*, sed ut *es*, quae forma postea sola obtinet, vel ea aetate non improbaretur.

Ablativus singularis tertiae sequitur fere accusativum pluralis, ut ubi hic retineat *is*, in illo esse soleat vel certe esse possit *i*. Adnotavi ex eo genere adiectivae formae *insequenti* 58, 56. 75, 8. 97, 25. 103, 58 (*insequente* 50, 4, ut *sequente* 20, 53 et *persequente* 107, 40); *ingenti* 26, 33. 35, 37. 37, 24. 60, 28. 62, 50. 64, 33. 76, 43. 93, 49. 102, 60; *atroci* 7, 19; *incipiti* 100, 4; *Fidenati* 87, 40; *Veienti* 93, 33. 103, 15 (sed *Veiente* 82, 36. 115, 7). Item formae substantivae *civi* 95, 50; *classi* 66, 16; *sorti* 38, 28. 89, 58, ut mittam *siti* 84, 14; at semper *parte* legitur et *hoste*. Comparativorum ablativum *e* requirere et notum est et confirmat hic quoque liber 86, 57. 88, 6. 105, 53. 114, 5 al.; nam *altiori* 76, 41 mendosum est.

Nominativum singularem tertiae notabo unum *aedis* 61, 18 et *aedes* 93, 34.

Mensum genetivus est 16, 52; praeterea ex eo genere non repperi notabiliora.

In declinandis vocabulis *i* geminata secundum recentiorum consuetudinem praevalet, quamquam vetustior orthographia per unum *i* quibusdam locis remansit. Ita reperiuntur genetivi singularis *excidi* 59, 21; *offici* 11, 51; *suffragi* 69, 6; nominativi pluralis *ali* 39, 13; *Fabi* 114, 2; *fili* 17, 27; *patrici* 61, 39; *plebei* 62, 15; ablativi pluralis *alis* 107, 9; *dis* 100, 48. 119, 11; *is* 21, 46. 41, 26. 46, 14. 48, 60. 59, 23; *isdem* 32, 39. 43, 47. 60, 22; *iurgis* 30, 42; *nimis* 93, 57; *plebeis* 71, 36. 74, 6. 168 77, 44; *quaestoris* 69, 14 servatum ideo, quod librarius pro genetivo habuit (cf. 69, 48); *Veis* 80, 22. 104, 41. 118, 18, item 79, 10. 109, 6, ubi a *Beis* librario visum est significare *ab eis*. Eiusdem generis sunt perfecta *perit* 11, 26; *petit* 76, 23, item *abissent* 30, 54, *adissent* 116, 24, *desisse* 71, 60, *exisse* 70, 5 et *exissent* 3, 13. Diversum est, quod in genetivo singularis nominum priorum constanter remansit forma contracta, nempe in *Anti* 14, 32; *Appi* 27, 47; *Servili* 57, 2; *Tolumni* 55, 23; *Valeri* 9, 20; *Vergini* 28, 22; *Volsci* 19, 10; *Volusci* 16, 17. Ipsum Livium exempla quoque eius vetustiora multo saepius retinuisse *i* simplicem neque uno loco geminationem intulisse librarium cum ex supra allatis exemplis *quaestoris*, *ab eis*, *nimis* colligitur, quae intacta remanserunt propterea quod non intellexerentur, tum ex solutionibus eius generis perperam factis, quo pertinent vocativi *Cornelii* 120, 22 et *Valerii* 119, 19, genetivus *publicii* 120, 24, ablativus *Herniciis* 64, 29, denique *Palatii* 104, 49 pro participio quod est *palati* et *hiis* 49, 37 pro *is*. Nihilominus cum satis constet aetate Augusta in his vocalem plerumque duplicatam esse, sed ut exciperentur nomina propria (id quod nuper docui in *Hermae* vol. 1 p. 461 [s. u. bei Nr. LXXIX]) nec credendum sit exceptionem hanc mature oblitteratam, quippe quam constet et in titulis plebeium sermonem referentibus saepissime neglegi et ignorari a grammatistis Latinis iis quos habemus omnibus, codicis huius librarium ex sua ipsius doctrina tam diligenter observasse, hoc documentum est codicis Veronensis orthographiam in universum accurate referre pristinam Livianam.

ei antiquum plane abest a Veronensi libro. Neque enim ad eam orthographiam pertinet dativus singularis *plebei*, quae forma cum etiam ex aliis libris Livio vindicata sit (v. Schneider gramm. Lat. 2, 359), iam in Veronensi quoque legitur 39, 40. 86, 33 ut eodem casu *plebe* 22, 1, cum *plebi* occurrat 69, 50. 70, 12. 93, 15. Genetivi similis nullum exemplum repperi (cf. tamen infra ad V, 24, 8), cum *plebis* passim legatur. Plane similiter Ancyrana inscriptio genetivum format in *plebis*, dativum in *plebei* (v. ed. meae p. 147 [194²]) nec dubium est ita loqui usitavisse saeculi Augusti homines. Non magis ad vetustam diphthongum pertinet dativus ablativusve *eis* 78, 44.

79, 34. 91, 28. 106, 57. 111, 10 non rarus, licet frequentius scribatur *iis* vel *is*.

Geminata *u* constanter reperitur secundum usum ab Augusto inde receptum nullaque vestigia deprehendi neque antiquae loquelaе ab eiusmodi geminatione abhorrentis (nam *novom* 109, 17 mendum est) neque barbarismorum talium, quale est *volgo* in digestis Florentinis obvium (cf. *vulgus* 113, 51 al.). Nam *Volscus* quod constanter fere scribitur, item *Volsiniensis* 93, 53. 59. 94, 37. 58. 60 et *Voltumna* 59, 28. 61, 50, non adversatur, cum et nomina propria ab orthographiae lege communi quodammodo exempta esse soleant et ne hoc quidem certum sit secundam litteram in his vocalis *u* sonum habuisse. Quamquam quod reperitur *Vulscum* 32, 40. 43, 40, *Vultumna* 114, 33, ostendit librarium etiam in talibus aliquatenus deflexisse ab antiqua scriptura, ut similiter 118, 45 pro *Corvus* male dedit *Curvus*, 88, 4 *monimentis* pro *munimentis* (cf. 115, 29). — In genetivis pluralis quartae et contracto secundae pro *uu* non raro scribitur *u* simplex, ut *magistratum* 42, 57. 72, 40. 43 (at *magistratum* 46, 20. 94, 28); *passum* 12, 45 (at *passuum* 47, 13); *dumviri* 61, 20 (at *dumviro* 106, 42). Idem cum passim redeat alibi et inter alia in optimaе aetatis carminibus (v. Schneider gramm. Lat. 2, 334) et in ipso monumento Ancyrano (v. ed. meae p. 146 [193²]), utramque formam statuendum erit simul obtinuisse.

Litterae *u* in superlativis alibique ibi positae, ubi postea obtinuit *i*, vestigia repperi non multa, sed tamen aliqua, sunt autem haec: *decumam* 89, 12; *proxumo* 59, 39; *finitimus* 50, 27. 51, 7. 55, 51 (quo loco ante *u* litteram deleta est *i*). 83, 49, cum *finitimus* sit 46, 32. 66, 51. 75, 37. 79, 6. 98, 55. 101, 6. 119, 55. Item *libet* 84, 58, quamquam *libet* similiave leguntur 30, 11. 45. 73, 12. 79, 16; *recuperare* 105, 29. 108, 19. 114, 52, cum *reciperatum* habeamus 9, 7. 10, 17. 26. 108, 11. Etiam *lacrimae* est 86, 34.

De consonantibus geminandis vel non geminandis missis vulgaribus et hodie satis notis, ut *Iuppiter* 11, 8. 33, 42. 106, 51; *mercenario* 80, 10; *Appenninus* 96, 53. 57 similibusque, haec tantum adnotabo: *occassionem* 63, 48 (at *occasio* 74, 42); *post tridie* 114, 10. 16. 19 ter repetitum ortum fortasse ex etymologia perversa; *operiri* 82, 59 non tegendi sensu, sed expectandi; *cotidie* 30, 41 (at *cottidie* 6, 57); *abscisa* 47, 60; *comisantium* 19, 3; denique *Aliam* fluvium scribi 97, 10. 27. 105, 56. 110, 45, quamquam *Alliensis* est 114, 5, quae vera scriptura est (cf. C. I. L. I p. 397) illis locis obscurata opinor eo quod incitus librarius male ibi cogitavit de adiectivo. *Retulere* 26, 26. 66, 19 item erratum est; certe *rettulit* est 33, 7. 44, 19. 56, 9. 106, 36. *Causa, paulo* semper habent consonantem non geminatam.

cu pro qui non rarum est. Exempla adnotavi haec: *aecum* 170 28, 4. 72, 56. 80, 4 (*aequum* est 80, 13); *inicum* 28, 8; *relicum* 13, 22 (at *reliquum* 84, 59, ut *longinquum* 82, 44); *relinunt* 36, 51; *secuntur* 19, 39. Simile est *cottidie* 6, 57 et *cotidie* 30, 41 (at *quotannis* 77, 46). Quod aliquoties invenitur *nec quicquam* 51, 9. 10. 61, 60 pro *neququam* videtur pendere ex vocabulorum confusione potius quam ex orthographiae diversitate; vera scriptura obvia est, ut 59, 55. 61, 54. 70, 39. 71, 10. 72, 24 cet.

Adsimilatio litterarum in praepositionibus, quae coaluerunt cum verbis, quatenus perveniat, breviter indicabo. *Ad* adsimilatum repperi ante *c* fere constanter (*accedere*; *accendere*; *accidere*; *accipere*; *accire* 38, 46. 88, 41. 95, 31; at *adcommodare* 12, 27); ante *l* (*allati* 25, 20); ante *p* saepe (*apparare* passim, semel *atparatum* 66, 50; *apparere* passim, semel *adparebat* 6, 11; *appellare* semper; at *adpetere* 66, 31. 102, 25; *adprobare* 19, 6. 53, 23. 111, 24; *adpropinquare* 21, 18. 97, 19); ante *r* (*arripi* 7, 49); ante *s* raro (*aspicere* 68, 40; *aspirare* 67, 13; at passim *adsciscere*; *adsentiri*; *adserere*; *adservare*; *adsidius* 61, 1. 70, 19. 107, 34. 113, 15; *adsignare*; *adsolere*; *adstitisse*; *adsuefacere*; *adsurgere*); numquam ante *f* (*adfectus*; *adferre*; *adfirmare*; *adfuturus*) *g* (*adgredi*) *t* (*adtinere* 35, 20. 119, 48; *adtonitus* 104, 36). — *Con* assimilatum repperi ante *l* semel (*collatum* 107, 11, cum *conlatus* sit 58, 13. 97, 38. 107, 22, *conlaudatus* 39, 5. 119, 27); ante *m* omnibus locis (*commercium*; *committere*; *communis* et *communicare*; *communire*) exceptis duobus (*conmittere* 54, 56; *communi* 102, 8); ante *r* (*corrumpere* 85, 3. 96, 8); *com* factum ex *con* ante *p* bis (*composito* 37, 7; *compressi* 103, 45), cum obvia sint *conpertus*, *complexus*, *conpositus*, *conprimere*, *conpulsus*. — *In* mutatum in *im* vel *il* in universum rarum est (*inbellis*; *inbutus*; *inlatus*; *inlibatus*; *inlicere*; *inligatus*; *inmensus*; *inmeritus* 53, 7. 77, 14; *inminere*; *inminuere*; *inmiscere*; *inmissus*; *inmitis*; *inmortalis* 53, 37; *inpedire* 19, 12. 22, 35. 69, 60. 70, 42; *inpendere* et *inpena*; *inpertiri*; *inpetrare*; 89, 40; *inpetus* 84, 5. 103, 44; *inpiger*; *inplere* 37, 47. 43, 46. 84, 29; *inPLICITUS*; *inplorare*; *inponere*; *inpressio*; *inprobare*; *inprovidus*; *inprovisus*; *inpugnare* 21, 41; *inpune*; *inritare*; *inritus*) nec repperi *im* nisi paucis locis ante *m* (*immeritus* 53, 34; *immortalis* 106, 35. 49), paullo pluribus ante *p* (*impedimentum* 51, 44; *impetratus* 74, 37; *impetus* 36, 32. 97, 7. 115, 52. 116, 12; *implere* 2, 59; *importunus* 77, 2; *impugnare* 78, 33; *impulisse* 71, 42), sed ut *imperium* cum derivatis ita praevaleat, ut *inperium* non legatur nisi tribus locis 17, 36. 60, 15. 171 92, 25. — *Ob* mutatur tantummodo ubi sequuntur *c* (*occipere* 70, 10. 94, 31; *occupare*; *occurrere*) *f* (*offendere*) *p* (*opperiri*; *opponere*; *opportunus*; *opprimere*; *oppugnare*), in his autem constanter. — *Per* cum

non facile mutetur, tamen *pellatis* est 30, 57; sed *perlatus* 11, 20. 21, 5; *perlicere* 27, 6. — *Sub* item in sua forma manet (*submittere*; *submovere*; *subpositus* 27, 55). — Ceterum in minutiis his nec nusquam me in describendo excerpndove peccasse spondeo et patet librarium suo sive arbitrio sive licentiae aliquid dedisse, cum etiam talia reperiantur qualia sunt *im plebem* 78, 14; *Conlina porta* 57, 42 (cf. 30, 27. 58, 2); *in Adventino* 109, 6; *de immovisse* pro *dei movisse* 111, 1. Nihilo minus haud scio an quae satis certo deprehenduntur scribendi leges aut ipsius Livii fuerint aut certe aetatis Livianae.

In compositis cum praepositione *ex*, cum simplex incipiat ab *s* littera, ea plerumque absorbetur scribiturque *excendere* 107, 40; *exequi* 7, 41. 59, 50. 98, 60; *exul* et *exilium* passim; *expectare* passim; *exitisse* 6, 28. 7, 27; *exudare* 52, 6; *exultare* 41, 48; *exutus* 25, 13. Inveniuntur tamen *exsolvere* 12, 15. 53, 18. 89, 26 et *exurgere* 118, 30, ut alibi 51, 33 pro *ex equestri* male scriptum est *ex sequestri*.

Litteras *d t* et *b p* in vocabulis extremis sic fere repperi in codice adhibitae. *At* et *atque* particulae utuntur fere littera *d*, illa 33, 37. 43, 56. 44, 27, haec 7, 10. 11, 10. 29. 14, 30. 17, 28. 19, 56. 24, 1. 33, 2. 45, 21. 46, 57. 56, 37. 57, 41. 62, 53. 66, 20. 67, 24. 75, 49. 76, 55. 98, 23. 119, 47. 120, 10. 48; *at* non repperi nisi 84, 29, *atque* non nisi 79, 1. 7. 88, 37. 96, 50. 98, 13. 101, 30. Item in compositis *at* non observavi nisi semel in *atparatum* 66, 50. Similiter *quod* et *aliquod* etiam iis locis, ubi ad numerum pertinent, sic scribuntur, illud 8, 21. 80, 32. 33. 96, 58, hoc 3, 12. 7, 26. 26, 1; *quot* per se semel tantum enotavi 108, 44 (cf. *quotannis* 77, 46). Semper in codice est *aliud*, plerumque *illud* et *id*, quamquam legi *illut* 63, 30. 78, 39, *it* 20, 14. Perpetuum item est *sed*, nisi quod *set* est 95, 23 et fortasse 59, 14, et *haud*, quod repperi vicies, *haut* non nisi ter 7, 46. 46, 39. 51, 4, ut mittam corruptum in *aut* 48, 40. 50, 54. 103, 34. Contra librarius constare fere sibi videtur in *aput* 16, 17. 22. 46, 8. 63, 2. 79, 17. 84, 34. 41. 91, 42. 102, 4. 114, 47, cum *apud* sit 84, 30. 85, 2. 17, item in *aut* et *met* enclitico (32, 22³. 42, 41) et *velut* 100, 48. Haec pleraque sunt
 172 ex mediis, ut neutram scripturam plane reicias; barbarismum, quo *d* infertur in tertiam singularis verbi, non deprehendi nisi in *inquit* 11, 28. 13, 36. 35, 13. 54, 39, cum recte scribatur *inquit* 54, 4. 60, 30. 119, 59. Quae forma sola corruptelam passa est inter tot similes sine dubio propter confusionem $\tau\omicron\upsilon\ \xi\phi\eta$ cum eo quod est in *quid*. — Quod attinet ad *b* et *p* elementa, invenimus *scribti* 3, 32; *scribtores* 16, 23; *conscriptum* 115, 4; item *dilabsi* 98, 54. 100, 20 (at *dilapsis* 70, 30); item *pleps* 45, 54. 57. 69, 44, cum *plebs* obvium sit; item *optinere* 50, 18. 74, 13. 77, 22 et *opstitisse* 2, 21, cum praeterea in compositis

sit ob; nam *opprimere* similiaque diversa sunt, nempe mutata ob adsimilationem.

Quae subieci per saturam collegi nullo ordine:

maius 66, 28, nisi hoc mendum est.

ab codex Veronensis passim Livio reddit, ubi ex reliquis libris editur *a*: ita 46, 32. 47, 24. 53, 32. 57, 4. 48. 59, 10. 71, 28. 115, 21. 119, 34. Contrarium est 55, 52.

dilectus semper est in codice neque umquam aliter scripserunt antiqui, scilicet non ignorantes, quod hodie multi ignorant, in dilectu non tam agi de seligendis fortissimis quibusque ex populo universo quam de distribuendis civibus idoneis in legiones quaternas vel binas. E contrario *dirigere* quod hodie obtinet obtinuitque iam labentis rei publicae Romanae temporibus, et veriloquium barbarismi convincit et tituli, qui quidem bonae aetatis sint, consentientes in forma quae est *derigere*.

Exquiliae quod legitur 43, 37. 50, sine dubio grammaticus in Livium intulit propter veriloquium sive verum sive falsum, certe receptum; nam inscriptiones cum in ipsa tribus nota s solum admittant, de vera scriptura dubitare non sinunt, quam his quoque locis libri Nicomachiani servarunt tertioque 41, 52 ipse Veronensis.

neclecta similiaque ea divisione quam indicavi non minus saepe repperi 50, 52. 87, 11. 102, 58. 107, 3 quam *neglegens* 104, 40. similiaque 58, 30. 108, 32. 59. 109, 49.

tranant 65, 27 et *travolat* 36, 27; at *transferre*, *translatus*, *transmigrare*, *transvectus*, *transversus*.

terros 20, 3 (*terror* est 62, 60) videndum num aliis exemplis confirmetur.

augeres 12, 32 (at *augures* 2, 45. 45, 11). Cf. Priscianus 1, 35 173 p. 27 Hertz: 'antiqui *auger* et *augeratus* pro *augur* et *auguratus* dicebant.' Ceterum vide ne casui illudtribuendum sit vel etiam grammaticus Livium se ipso vetustiore reddiderit, ut nunc facere solent nostrates; tituli certe *augerem* ignorant.

rediebant 100, 32 cum retineant libri omnes, examine dignum est, num forte alibi quoque reperiat (cf. *exiebat* Henzen inscr. 6644 [C. I. L. X, 6977 = Dessau 1558]).

duoviris 57, 17; at *duumviros* 106, 42, *dumviri* 61, 20.

promiscue similiaque 61, 26. 69, 16. 54. 72, 37. 111, 26, non *promisce*, quam formam boni testes vereor ne reiciant omnes.

urguerant est 65, 8, *urgemus* 80, 19.

vincla legitur 31, 4, 32, 18, 64, 10, *vincula* 8, s. 63, 57.

Quinctius nomen recte scribitur plerisque locis, non ita multis
Quintius 6, 19, 17, 2, 24, 42, 11, 46, 10, 56, 28, semel *Quincius*
12, 17. Cum illo licebit componere *autior* pro *auctior*
44, 18 et 14, s. *aut iam* pro *auctam*. *Quintus* similiaque *c*
illud non admittunt.

sescentis 36, 4, quod unice verum est et est etiam in monu-
mento Ancyrano. Ceterum *s* pro *x* codex non admittit;
nam *ausere* 8, 54 solitarium est.

pernici(a)e 61, 27, quam solam scripturam idonei testes te-
stantur.

Soloecismi
codicis.

Ex soloecismis qui in hoc codice deprehenduntur nullus tam
late patet quam *e* vocalis et *ae* diphthongi permutatio ita comparata,
ut quamvis *e* pro *ae* passim reperiatur, tamen in contrarium etiam
frequentius peccetur. In extremo vocabulo *ae* reperitur in *que*
passim¹, item in adverbis *dubiae* 16, 42, 59, 12, 106, 19; *aegregiae*
19, 21, 26, s. 63, 41; *enixae* 64, 31; *ferae* 1, 30; *impigrae* 18, 15; *longae*
17, 50; *maturae* 35, 25; *piae* 32, 37; *promiscuae* 61, 26; *publicae* 17, 24,
55, 48, 111, 28, 32; *utrimquae* 63, 4, 64, 60; in ablativis *aciae* 44, 32,
100, 4; *pacae* 3, 5, 106, 18; *perniciae* 61, 27; *posttridiae* 114, 10; *rabiae*
41, 41; in imperativis *statuae* 111, 17; *expectatae* 6, 2; in tertia pluralis
174 perfecti semel *fuerae* 56, 53; in infinitivo item semel *dicerae* 84, 40.
Nec *sae* pro *se* repperi nisi in corrupto *saepe ne* 52, 47 effecto ex *se*
paene. Inverso errore reperiuntur *que* 25, 17, 35, 55, 53, 2, 57, 7,
62, 47, 67, 15, 97, 26, 103, 7, 105, 41, 107, 1, 119, 44; item *acte* 9, 12;
aliaene 22, 60; *college* 119, 16; *date* 95, 6; *Fidene* 55, 14, 61, 57; *he*
107, 43; *Monete* 46, 30; *periculose* 33, 36; *praede* 65, 49; *publice* 70, 44;
Romane 17, 50; *sue* 36, 31; *Voltumne* 61, 50. In primis vocabulorum
syllabis similiter erratum est priore erroris genere in his: *aeburnis*
99, 54; *aedita* 113, 50; *aegregius* cum derivatis 6, 43, 47, 19, 21, 26, 8,
63, 41; *aegerunt* 16, 48; *aegressus* 102, 55, 111, 22; *aelati* 34, 15; *aeques*,
aequus cum der. 33, 59, 36, 16, 26, 46, 50, 53, 44, 57, 58, 64, 36, 65, 12, 14,
85, 52, 86, 12, 48, 50, 51, 92, 31; *Aetruria* 59, 30, 61, 31, 80, 53, 82, 6, 25, 35,
84, 36, 114, 29, 115, 7, 12, 120, 7; *aevertere* 110, 54; *laevandae* 45, 34;
praeces cum der. 7, 16, 48, 6, 53, 36, 57, 39, 62, 27, 74, 48, 93, 4, 5, 95, 41;
praemebat 7, 22; *praetium* 27, 6, 89, 29, 117, 59; *quaeri* 7, 19, 30, 55.

1) 2, 6, 16, 18, 50, 3, 57, 6, 49, 7, 18, 11, 18, 14, 14, 17, 9, 19, 46, 26, 55, 57, 27, 58,
28, 42, 29, 45, 32, 3, 37, 54, 33, 4, 36, 41, 38, 38, 57, 39, 1, 45, 33, 38, 46, 48, 47, 15, 19,
48, 55, 50, 1, 23, 51, 20, 53, 48, 54, 6, 18, 61, 23, 63, 23, 64, 3, 72, 45, 77, 36, 85, 29, 51,
98, 28, 102, 59, 111, 30, 116, 46, 118, 14, 120, 54.

45, 19. 61, 56. 62, 6; *Raegillum* 114, 40; *saecum* 16, 58; *spraetos* 62, 7, quibus adde *alienus* 22, 60. 81, 16. In contrarium peccatum est in his: *Ebutius* 49, 5. 47. 57, 59, *Equi* 66, 41. 71, 15; *cedere* 48, 5. 111, 29; *herere* 44, 45. 77, 23; *Melius* 51, 32; *Nevius* 66, 55; *pene* 48, 56. 52, 47. 91, 40; *penitere* 42, 42. 75, 35. 92, 19; *predam* 41, 56; *prestitutum* 14, 51; *sepire* 81, 6. 115, 28; *tedium* 74, 8. 84, 32. Singularia sunt *societas* 91, 6 et *venissae* 6, 53.

Oe diphthongus ubivis recte ponitur (*oboedire* quoque legitur 64, 31. 78, 53) uno loco excepto *praelii* 33, 26, cum idem vocabulum recte scriptum passim inveniatur.

In aspiratione ponenda omittendave perpaucae mendae deprehenduntur, ut *abita* 20, 24 (cf. *abieri* = *haberi* 44, 59); *proibitus* 104, 33; *Tyrrenum* 96, 50; *Oratio* 32, 44; *his* 20, 8 et *hiis* 72, 33 pro *iis*, item 49, 37 pro *is*; *cohorta* lectionis dubiae 60, 59; denique *aut* pro *haud* 48, 40. 50, 54. 103, 34 (cf. *audiuie* = *haud* dubie 70, 52), *haud* pro *aut* 78, 19. Apparet librarium qui haec scripsit, regulas de littera ea perdidicisse et magis erravisse vocabulis similibus male permutatatis quam in ipsa orthographia.

In litteris affinis *b* et *v* simile quid observamus. Meri errores in ponendis iis rari sunt, ut *b* pro *v* reperitur in *faborem* 74, 24; *interbentum* 55, 32; *Lanubio* 64, 52; *nobos* 38, 18; item constanter fere in *Bibulanus* 14, 18; 22, 55. 49, 2. 56, 30. 74, 19 (*Vibulanus* est 61, 14); similiter *v* pro *b* in *acerua* 51, 24; *adprouantibus* 53, 23; *Volas* 116, 9; 175 *Gavina* 1, 23; *iuvendi* 89, 19. Contra non ita raro sic erratur in verbis ambiguis, ut in *nobis* 31, 25. 41, 19. 110, 53; *viduo* 37, 8; *bis* 71, 43; *ab eis* (= a *Veis*) 78, 10. 109, 6; denique corruptelae quaedam inde explicantur, ut *uerior* 90, 27 pro *uberior*, *audiuie* 70, 52 pro *haud dubie*. Omnino codex, a quo pendebat librarius, eius generis errores longe plures habuit et emendationem grammatici talem, qualem prae se ferunt digesta Florentina, etiam Liviani libri subierunt.

Littera *m* quamquam non permutatur cum *n* (nam *triumphus* 37, 28. 38, cum passim legatur *triumphus*, et *tanquam* 54, 58 solitaria sunt; cf. 69, 56, ubi ex *tandem* factum *tandem*), tamen saepe male omittitur, saepius etiam male additur, ut antequam hic liber scriberetur obmutuisse fere eam appareat librariumque in ea ponenda grammaticorum leges magis secutum esse quam aurium iudicium. Exempla litterae eius male additae haec sunt: *haudquamquam* 2, 32; *supersederim* 114, 17 pro *supersederi*; *cumi* 91, 56 pro *cui*; *cum eius* 6, 36 pro *cuius*; *Herculems* 80, 24 pro *Hercules*; *tesseramrum* 55, 25 pro *tesserarum*; *postulant* 28, 10 pro *postulant*; *sumperbia* 6, 1 pro *superbia*.

Littera *n* similiter modo demitur modo additur propter vitium pronuntiandi. Ea labes maxime grassata est in coniugationis formis, ut *creasset* et *creassent*, *malet* et *mallent* et eius generis alia passim permulentur; sed alibi quoque similia reperiuntur, ut *fungitis* pro *fugitis* 44, 49; *iterando* pro *iterando* 7, 7; *non uere* pro *nouere* 42, 49. In numeralibus solita est inconstantia: *miliens* 80, 46, cum in corruptela 107, 50 lateat *milies*; *vicensimus* 80, 34, at *tricesimo* 20, 24, *quadringentesimum* 102, 18. *Semenstris* legitur 80, 5.

Denique monendum est, ut appareant in libro Veronensi labentis sermonis neque incerta nec pauca vestigia, ita plane abesse ab eo barbarismos meros. Nullo loco vel fere nullo reperies litteras *x* et *s*, diphthongos *oe* et *ae* inter se permutari, nusquam vocalem additam ante *sp* et similia, nusquam pro Graeco *ph* substitutum Latinum *f*, nusquam *p* neque male neglectam inter *ms* et *mt* litteras (ut in *contempsit* *sumpsit*, *emptus temptare*) neque male intrusam inter litteras *mn* (ut in *damnare*, *contemnere*), ne dicam nusquam commutatas litteras *c* et *t*, quod qui ante septimum saeculum obtinuisse sibi persuadent, ne ii vehementer errant. Neque puto ullum librum
 176 Livianum superesse hoc nomine Veronensi parem praeter paucas pagellas ex libro XCI superstites et in aliis omnibus et in orthographia vel pares Veronensi vel superiores; nam tam in Vindobonensi quam in Puteano talia, qualia sunt *milex*, *supplicatio*, *supplementum*, *sumsit*, *adhorti*, *Anthiocus*, *Epydicus*, sescentis locis offendet¹. Quapropter haud scio an qui Livium deinceps recognoscent, si qui erunt, qui neque eiusmodi minutias superbe contemnant neque orthographia saeculi undecimi Livium adornare cupiant, in talibus Veronensis libri auctoritatem vel maxime secuturi sint. Sed de his videant quorum interest; nobis codicis sufficet scribendi proprietates exposuisse. Quas qui expenderit, non negabit opinor Livii Veronensem librum in eiusmodi quaestionibus aliquid momenti habere, quippe qui, cum propter supra p. 158 [102] observata ante quartum saeculum scriptus esse nequeat, propter orthographiam plane Latinam et in multis priscae consuetudinis vestigia retinentem vix recte infra id ipsum detrudetur.

Sed ne videamur in Livii annalibus elementa tantum captare, iam pergendum est ad codicis in emendandis iis utilitatem enarrandam et vitiis item declaratis determinandam.

1) In verbis dirimendis Vindobonensis communem legem sequi videtur, quamquam edita scripturae specimina non satis certa argumenta subministrant. Eandem legem obtinere in Puteano ex Silvestriano specimine (v. p. 161 n. 3 [104, 3]) colligitur, ut ne in hac quidem re non errarit Alschevskius contendens eum divisionem sequi non syllabariam, sed arbitrariam.

Decadis primae Livii quicumque innotuerant libri ante repertum Veronensem, eos originem ducere constat ex recognitione a Nicomachis duobus Flaviano (cos. a. p. Chr. 394, † eodem anno) et Dextro et a nescio quo Victoriano instituta exeunte saeculo quarto, ipsos autem in duo quodammodo genera discedere, melius alterum repraesentatum codice Vormatiensi iam deperdito et extantibus hodie Mediceo Parisinoque, alterum in universum fidei minoris, sed ut quibusdam locis illos vincat, repraesentatum Leidensi primo et Harleiano et Florentino S. Marci aliisque. Sed Veronensem librum iam Zumptius recte iudicavit non pendere ex Nicomachianorum archetypo, cum et subscriptionem eorum neque habeat neque habuerit umquam et in lectionibus tam veris quam falsis ab illis longe recedat, maxime nullum vestigium habeat dittographiarum earum, quae propriae sunt Nicomachianorum librorum et cum proficisci videantur a grammatico aetatis Romanae, iure revocantur ad ipsam illam recognitionem saeculi quarti¹. Commodum autem visum est ad auctoritatem librorum plenius et certius definiendam hoc loco componere, quae eius generis lectiones Nicomachianae incidunt in folia Veronensia comparationemque recipiunt.

Codices
Nicomachiani.

Codex
Veronensis
generis
diversi.

177
Dissentientibus
inter se
codicibus
Nicomachianis
litem dirimit
Veronensis.

scriptura primitiva: *scriptura emendata:* *scripturae primitiva et emendata coniunctae:*

16, 34 L. Lucretius V
17, 14 satin salve VP^a

P. Lucretius PL
[satisne salva essent
omnia]

P. L. Lucretius M
sat iam satisne salua
essent omnia in sa-
luem M, satine salua
essent omnia P^bL

1) Madvigium (emend. Liv. p. 5) non ignoro duplices scripturas has repetere non ab ipso archetypo codice Nicomachorum, sed ab exemplari aliquo inde descripto nostrorum archetypo communi, estque sane quaestio haec ex earum numero, quas difficulter decidas, cum praesertim satis constet interpolationem in hac decade non solum late grassatam esse, sed etiam crevisse per gradus. Sed in contrarium me ducit maxime, quod inter duplices lectiones quaedam inveniuntur enatae ex fastorum laterculo cum annalibus Livianis collato; talis enim emendatio magis apta videtur saeculi quarti grammatico quam aetatis posterioris. Utut est, non inutile erit quod supra institui duplicium lectionum Nicomachianorum librorum ad Veronensem examen. — Ceterum in Veronensi libro geminatae lectiones et rarissime reperiuntur et si quae sunt, eae diversae sunt a Nicomachianis. Ita p. 62, 58 in his est *Cn. Iulius Mento*, in Veronensi autem *genucius cn. iulius*, quod vix admittit aliam explicationem. Similiter explicari poterunt *tui et tum* 17, 29, cum requiratur *tum*; *deretinenda* 70, 21, ubi videtur scribendum *retinenda*.

	<i>scriptura primitiva:</i>	<i>scriptura emendata:</i>	<i>scripturae primitiva et emendata coniunctae:</i>
22, 20	obsecundando <i>VL</i>	[obsequendo]	obsequendo secum dando <i>M</i> , obsecundo obsecundando <i>P</i>
27, 5	amore amens <i>VP</i>	amore ardens <i>L</i>	amore ardens mens <i>M</i>
35, 17	consilio <i>VP</i> ^b	consulto <i>L</i>	consilio consulto <i>M</i> , consul consilto <i>Pa</i>
52, 17	Agrippa Mallius <i>V</i>	Agrippa Menenius <i>PL</i>	agrippa mia manilius enenius <i>M</i>
57, 59	Postunium Aebutium Helvium <i>VPL</i>	[Postunium Aebutium Helvam]	postunium aebutium helvam helvium <i>M</i>
178 60, 31	mihi diuturna non placere imperia <i>V</i>	quam mihi diuturna non placeant imperia <i>PL</i>	quam mihi diuturna non placeant re imperia <i>M</i>
66, 59	ad quam publico consensu venerant <i>VPL</i>	[ad quam consenserant consilio publico?]	ad quam consenserant consilio publico consensu venerant <i>M</i>
78, 11	aliquando fuerunt <i>VPL</i>	[aliquando inciderunt]	aliquando inciderunt fuerunt <i>M</i>
80, 34	nos intra <i>V</i>	nobis intra <i>ML</i>	nos bis intra <i>P</i>
87, 6	L. Verginium <i>V</i>	P. Verginium <i>P</i>	P. L. Verginium <i>ML</i>
93. 94	Sappinates <i>VML</i>	Salpinates <i>PML</i>	sal sappinates <i>M</i> , salppinates <i>Pa</i> . Cf. <i>infra ad h. l.</i>
100, 15	arcemque solam <i>VL</i>	[arcemque totam]	arcemque totam solam <i>M</i> , arcem totamque solam <i>P</i>
102, 2	pro tantis <i>VP</i>	[pro Latinis]	pro tantis pro Latinis <i>ML</i>

Quod si recte Veronensem diximus a Nicomachianis origine diversum esse, ubi hi aut contaminatarum lectionum duarum vestigia prae se ferunt aut eorum familiae inter se dissentiunt, eam lectionem aut veram esse oportet aut a vera proxime seiunctam, cui calculum adiciat Veronensis; eamque ratiocinationem confirmant supra relati loci ita fere comparati, ut binarum lectionum Nicomachianarum ea vera esse inveniatur, quam retinet Veronensis. Quod si duobus certe locis 52, 17. 57, 59 contrarium accidit, ii ad fastos pertinent potueruntque a grammatico saeculi quarti etiam contra exemplum emendari sive facili coniectura sive, quod magis crediderim, adhibito fastorum

aliquo laterculo incorrupto. Similiter ubi dissentiunt inter se libri pleni, Veronensis stare solet cum genere meliore, maxime cum Mediceo Vormatiensique¹, quorum librorum lectiones quasdam singulares et adhuc prae ceterorum consensu spretas iam docet aut veras 179 esse (vide infra ad III, 44, 6) aut veris proximas (vide infra ad IV, 23, 3. V, 41, 3). Sed idem aliis locis confirmat lectionem librorum deteriorum, Leidensis dico similiumque, quo pertinent et loci infra enarrati quidam, ut V, 52, 13 et VI, 1, 8, et minoris momenti alii, ut 44, 3 *in quo statu VL, quo statu MP*; 45, 17 *ab Ardea VL, ab ardeat P, ab ardeatibus M*; 50, 10 *nequiquam VL, nequaquam MP*; 88, 60 *kal. Octob. VL, a kal. Octob. MP*; 94, 4 *C. Iulius VL, iulius MP*. His quos diximus locis cum in dissensu Nicomachianorum Veronensis teneat lectionem per se probabilem, sunt quidam, sed numero pauci nec magni momenti, in quibus cum item dissentiant Nicomachiani, Veronensis facit cum lectione corrupta:

lectio vera:

20, 57 celebrant *MP*
 24, 16 addit *MP*
 107, 5 iussumque templum *MP*
 12, 9 habituros edicimus *M^bPL*
 19, 20 ad Eretum *PL*
 70, 41 tum *PL*
 32, 42 apparere *MP^bL*

lectio corrupta:

celebrabant *VL*
 addidit *VL*
 iussumque et templum *VL*
 habituros sedicimus *VM^a*
 ad fretum *VM Cf. 24, 3*
 cum *VM*
 apparere *VP^a*

In quibus id ipsum evenisse potest quod supra statuimus de locis 52, 17 et 57, 19, scilicet corruptam lectionem in his primitivam esse ex archetypo communi in utriusque generis libros translata, emendationem autem coniectura inventam esse sive ab ipso Nicomacho ita, ut altera quoque scriptura in eius exemplari remaneret, sive a librario aetatis posterioris. Sed etiam casui aliquid dandum est in talibus neque quae vera esse in universum apparet, tam anxie persequenda, quasi omnia tam parva quam magna lex et ratio peraeque regerent.

At sicut certum est Veronensem librum non proficisci ex Nicomachorum, ita non minus constat tam hunc quam illum pendere ab archetypo communi eoque a primitivo Livii exemplari longe remoto inquinatoque iam multis mendis tam ex incuriositate enatis quam ex

Veronensis
 Nicomachianorumque
 errores
 communes.

1) 9, 18 *pace parta* Veronensis et Vormatiensis adstipulante codice S. Marci, *parte pace P, parta pace ML*.

mala sedulitate antiquariorum emendatorumque. Quod cum quivis non hebes ipse intellegat, confirmabo paucis exemplis allatis corruptelarum indubitatarum, in quibus consentiant libri Veronensis et Nicomachiani.

180	<i>vera lectio:</i>	<i>corrupta lectio reperta in VC:</i>
	2, 45 T. Verginius Rutilus	T. Verginius Rutilius
	11, 48 actionem tam gravis rei	rei om.
	16, 44 dixerat	dixerant
	17, 37 virum ipso imperio vehementiorem	virum in ipso imperio vehementiorem
	19, 24 Fabius	Fabius Quinctius
	21, 1 ad rumores hominum de unoquoque legum capite editos satis correctae viderentur	edito <i>pro</i> editos
	21, 27 appellationi	appellatione
	21, 42 cum qua contenderant	cum qua contenderent
	22, 38 per coitionem	per contionem
	24, 3 ad Eretum	ad fretum. Cf. 19, 20
	30, 9 quam quem	quamque
	31, 13 at se provocare	ait se provocare
	43, 37 Esquilias vidimus	Esquilias quidem
	50, 5 C. Furio Pacilo	C. Furio Pacilio
	55, 53 nefanda	nefandis <i>V</i> , nefandas <i>M</i> ^a , nefandum <i>L</i>
	58, 12 Nomento	momento
	66, 55 Sp. Nautius Rutilus	Sp. Naevius Rutilius
	79, 37 nec opera	nec operam
	80, 40 quicquam	quisquam
	82, 5 num	nunc
	93, 7 legem una plures tribus	legem unam plures tribus

Accedunt exempla, de quibus infra dicetur, ubi Veronensis servavit corruptelarum archetypi in Nicomachianis male emendatarum formam primitivam. Quamquam igitur lectionis iam praeter Nicomachianos a Veronensi quoque testatae auctoritas non exiguo momento crevit nec facile recedemus a testium antiquissimorum consensu, tamen auctoritas illa nequaquam ea est, quae probabilem ratiocinationem aut excludat aut vincat. Sunt sane quaedam, ubi propter Veronensem librum ab iudicio etiam optimorum criticorum appellandum esse crediderim; ita fortasse ferendum erit quod legitur 3, 29, 7 = p. 19, 15

L. Tarquinium
 propter fastos
 tibi existim
 grammatice in
 erunt, quod tu
 Propria qu
 negari poterit
 lect non ipso
 aliquantum pra
 quam bene qu
 eragitare, cum
 stis castigarint
 qui erant mend
 zere. Misso
 pro clari; 14, a
 sequam; 32, m
 si, a quod inq
 a contentione;
 pro ad Arles
 apparet studiu
 erte efficiantur
 his locis et pl
 liciosa et exqui
 a ineptius imm
 videntur pro
 nigo est pro
 solemnia, ut J
 iudicia codere
 corrupt in leg
 in illi bis pro
 si, a iratus ma
 pro positio 108.

* [Die nun
 videren Klasse
 Walzig, Analecta
 ad W. Jung, De
 Hannover 1881.]
 1) Statius qu
 datum quam ad
 et pro gloria ide

Lanuvium exilium abiit omissa praepositione; nec magistrum equitum 181
L. Tarquinium 3, 27, 1 = p. 17, 45 commutarim in *L. Tarquitium*
 propter fastos Capitolinos, quibus in universum a Sigonio inde nimium
 tribui existimo in crisi Liviana. At pleraque, quae sani iudicii
 grammatici in Livianis corrupta iudicaverunt, non propterea vindicata
 erunt, quod totidem litteris perscripta leguntur in Veronensi.

Propria quae habet Veronensis, alia bona sunt, alia mala nec
 negari poterit in plerisque vincere haec Nicomachianumque codicem,
 licet non ipso utimur, sed exemplaribus eius, et fide et diligentia
 aliquantum praestare Veronensi.*) Qui quem scripsit pulchre magis
 quam bene quoties peccarit ignavia inscitiae, non opus est multis
 exagitare, cum ipsae huiusce editionis margines infelicem hominem
 satis castigant et qui volet errorum copias inde petere possit et si
 qui erunt mendorum venatores, etiam iustos ordines eorum sibi con-
 texere. Missos igitur facimus tales errores, quales sunt 2, 43 *circa*
 pro *clari*; 14, 8 *aut iam* pro *auctam*; 16, 48 *aegerunt quam* pro *aeger*
umquam; 32, 32 *ab ea* pro *ab eam*; 58, 45 *ad vineas* pro *ad vanas*;
 97, 58 *quod iniquiore* pro *quo id aequiore*; 100, 1 *a continuatione* pro
a contentione; 101, 16 *ubi Camillus exululabat* pro *exulabat*; 107, 46
quo ad Ardeam vixi pro *quoad Ardeae vixi*. Sed quod vel in his
 apparet studium corrupta vel non intellecta ita formandi, ut verba
 certe efficiantur Latina, ut ipsum interpolationi proximum est, ita
 aliis locis et plurimis quidem ad veram interpolationem degeneravit.
 Rariora et exquisitora, quae librarius non assequeretur, audacius nescias
 an ineptius immutavit, ut 4, 43 *belli vires* substituit pro *belli res*; 78, 24
viderentur pro *rentur*; 99, 51 *censas* pro *tensas*; 99, 15 *ubi de Spurio*
religio est pro *ubi despui religio est*, maxime exosus propria et
 sollemnia, ut 35, 32 *ex agitedum* fecit *agite*; 27, 16 pro *postulantibus*
vindicias cedere maluit *petentibus vindicias edere*; 28, 31 *lege agere*
 corruptum in *lege adsignare*. Tribus locis *inflati* vocabulum in Livium
 intulit bis pro *elato* 51, 50. 94, 1, tertium pro *irritato* 69, 42, ut alibi
 62, 45 *iratus* maluit quam *irritatus*¹. Alibi *conditas religiones* dedit
 pro *positis* 108, 26, *contemnere* pro *aspernando* 118, 23, *reportare* pro

Corruptelae
 et inter-
 polationes
 libri
 Veronensis.

*) [Die nun folgenden Untersuchungen über das Verhältnis von V zu der
 anderen Klasse sind in Anlehnung an Mommsen fortgesetzt worden von A.
 Wodrig, *Analecta Liviana de codicis Veronensis auctoritate*, Greifswald 1873
 und W. Jung, *De fide codicis Veronensis cum recensione Victoriana comparati*,
 Hannover 1881.]

1) *Studiis* quod ibidem est pro *animis*, non tam consilio videtur orationi
 illatum quam adsumptum ex versu sequente, ut similiter 35, 49 *victoriae* scriptum
 est pro *gloriae* ideo quod illud mox redit.

182 *referendo* 1, 6,*) *infestum* pro *infecto* 47, 55, *remittere* pro *relinquendo* 106, 30, *oppressum* pro *obsesso* 11, 5, *excursionem* pro *excursione* 24, 20, *exilire ex equo* pro *desiliendo* 36, 4, *quod Caesonis sodalicium fuit* pro *quod Caesonis sodalium fuit* 8, 53, *praefectus erat urbis* pro *praecerat urbi is* 3, 55 (cf. Liv. 3, 9, 6). Quae qui examinabit, pleraque inveniet ita comparata, ut ne tolerabilia quidem sint; ita 51, 50 *efferrī supra modum* et 94, 1 *efferrī superbia* tam apte dicitur quam inepte *inflari supra modum* et *superbia inflari*, nec tertio loco 69, 42 *inflati utriusque partis animi* pro *irritatis patronum* facile invenient; reliqua autem si qua erunt per se non improbanda, eiusmodi societatis labe trahuntur. Omnium maxime insecuta haec temeritas grassata est in nomina propria, pro quibus librarius saepe subdidit vocabula communia, ut 27, 34 *virginis* dedit, ubi est *Vergini*; 76, 24 *alteras et*, ubi *Ecetras*; 107, 6 *aut alio loco*, ubi *Aio Locutio*; 69, 54 *illi*, ubi *Iceilii*; 76, 32 *anxis*, ubi *Anxur*. Item *Iulios Iulos* cum ferri non posse sibi persuasisset, cognomen constanter suppressit 66, 56. 71, 25. 118, 45 in libris Nicomachianis ita servatum, ut abierit fere in *Tullus* vel *Tullius*. Denique ne numerem *Servilios Sulpicios* 2, 46. 118, 47, quod genus est erroris diversum, *Iceilios* non semper (30, 12? 69, 6. 70, 53. 71, 29), plerisque tamen locis (21, 60. 26, 59. 27, 35. 28, 50. 57 cf. 37, 26) in *Sicilios* transformavit. Praeterea non paucis locis suo arbitrio particulam quandam vel aliud quoddam vocabulum inseruit, ut 2, 40 *quamquam* coniunctum id cum corruptela quae praecedit *quamquam tam* pro *quam quanta*; 50, 33 *ubi* natum fortasse ex vocabulo quod praecedit *consulibus*; 76, 36 *hac* propter id quod praecedit *ab ea parte*; 85, 45 *nec* propterea quod idem praecedit v. 41 eique quod respondet alterum *nec* v. 42 corruptela oblitteratum est; 78, 38 *sive illud pro plebe [est], sive [illud] contra plebem est* sit auxit ut indicavi. Similiter, licet de origine minus ibi constet et ex parte non interpolationes hae, sed errores esse videantur, insertum reperies 56, 51 *in*; 62, 56, item 64, 44 *est*; 66, 46 *neque*; 70, 12 *enim*; 77, 26 *nisi*; 89, 56 *dum*; 94, 33 *iterum*; 108, 10 *eam*. — His in universum observatis aliquot locos subieci item interpolatos, sed propter certas causas non indignos, quos brevi enarratione persequamur.

p. 2, 50 [III 7, 7]: *senatus . . . ad deos populum ac vota vertit: iussi . . . supplicatum ire . . . ad id quod sua quemque mala cogebant auctoritate publica evocati omnia delubra implent*. Sic haec recte scripta 183 sunt in libris vulgaribus, nisi quod antiquissimo errore cum Veronensi quoque communicato pro *publicaevocati* legitur *publicevocati*. At idem

*) [III 6, 6; reportare ist richtig, vgl. Wodrig S. 4 f.]

Veronensis mira interpolatione enuntiatum ita deformavit: *iussos . . . supplicatum ire auctoritate publice vocat: omnia delubra impleant*: quamquam etiam magis mirum est inventum esse qui hoc defenderet, quasi Livius tam inani repetitione uti potuerit, ut cives tam iuberentur supplicare quam auctoritate publica ad id evocarentur.

p. 30, 30 [III 51, 10] ubi legitur: *urbem intravere sub signis mediaeque urbe agmine in Aventinum pergunt*, Veronensis post *agmine* inserit *ingenti*. Scilicet grammaticus non intellexit vim orationis non in numero plebeiorum niti, sed in ordinatione militari.*)

37, 2 [III 63, 5] *populus iniussu et altero die frequens iit supplicatumque est* reliqui libri, *populi iussu et altero die supplicatumque est* Veronensis. Extrema *que est* male intrusa esse dudum perspexerunt viri docti neque defendi poterunt, quamquam iam intellegimus adiecta haec esse antiquissimo tempore; prior autem interpolatio propria est Veronensi.

48, 19 [IV 10, 6] *Romanus Ardeae turbatas seditione res . . . composuit*. Sic recte iam libri deteriores; at optimi quique ex Nicomachianis pro *turbatas* habent *turbata* idque ipsum est etiam in Veronensi omittente praeterea *res* et pro *Ardeae* dante *Ardea*, illud casu opinor, hoc ex interpolatione accommodata ad mendam primitivam videlicet antiquissimam.

49, 1 [IV 11, 1] *Consules creant M. Fabium Vibulanum Postumum Aebutium Cornicinem*. Ita Nicomachiani; at Veronensis: *consules creantur M. Fabius Bibulanus Postumius M. Aebutius Cornicen* evidentissima interpolatione, nam Marci praenomen altero loco originem duxit ex littera extrema accusativi *Postumum* male ad nominativum redacti. Causa interpolandi videtur fuisse Postumi praenominis ignorantia.**)

51, 42 [IV 13, 2] *ad levandam publica cura annonam*. Nicomachiani libri cum habeant fere *publica curam annona*, Veronensis gliscente interpolatione sic dat: *publicam curam annona*. Quamquam in minoribus hisce et a pronuntiandi vitiis pendentibus erroribus difficillime fines reguntur inter consensum eum, quem casus fecit, et ex archetypo propagatum.

52, 19 [IV 13, 7] *L. Minucius praefectus annonae seu refectus seu . . . in incertum creatus*. Sic recte reliqui libri; Veronensis cum

*) [*ingenti* ist nicht sicher, da bloß . . . *enti* zu lesen ist; *silenti* Wodrig a. a. O. S. 13.]

**) [Die passive Konstruktion ist die bei Livius übliche, vgl. Wodrig a. a. O. S. 19.]

pro *refectus* dedisset *praefectus*, *praefectus annonae* qui praecedit ibidem factus est *praetor*.

184 p. 62, ⁵¹ [IV 26, 1] *tumultus causa fuit Veronensis interpolator* ita immutavit ut fieret *tumultus causae fuerunt*.

p. 62, ⁵⁸ [IV 26, 2] *Cn. Iulius Mento* consul Veronensi dicitur *Genucius Cn. Iulius* omisso cognomine, quod etiam Cassiodoriana excerpta Livio adserunt, adsuto autem primo nomine, quod originem traxisse videtur ex praenomine male repetito (cf. p. 177 not. [119, 1]).

p. 92, ³⁴ [V 28, 4] *qui legatorum nomen donunque et deum cui mitteretur et doni causam veritus* ita pessumdedit interpolator, ut post *causam* intruderet *cognovit*.

p. 99, 4 [V 40, 7] *quae sacrorum secum ferenda, quae, quia vires ad omnia ferenda deerant, relinquenda essent consultantes* simili interpolatione ita corrupta sunt in Veronensi, ut *et quae* insereretur ante *relinquenda*.

p. 102, ³⁴ [V 44, 7] *nec pati haec omnia Galliam fieri* cum librario *nimium* videret, pro *Galliam* inepte substituit a *Gallis*.

p. 104, ⁴¹ [V 46, 4] *non animi tantum in dies, sed [numerus] etiam vires[que] crescebant*. Intra parentheses conclusa solus habet Veronensis.

p. 108, ⁸ sq. [V 51, 3] *quid enim repetimus, quid obsessam ex hostium manibus eripimus, si reciperatam ipsi deserimus?* Veronensis interpolator post *manibus* inserit *eam*, deinde pro *ipsi* vocabulo substituit *obsidione*, illius vim non satis assecutus.

p. 110, 3 [V 52, 17] postquam Camillus orationis primam partem absolvit oppidi translationem uetari religione, secundum librum Veronensem ad secundum locum de necessitate migrandi ita transitum facit: *at enim apparet quidemnia nec ullis piaculis expiari posse*. Quae videntur adiecta esse a rhetore quodam, ut partes orationis facilius distinguerentur: nihil enim hoc quidem loco desideratur nec causa apparet, propter quam librarius haec omittere potuerit.*)

p. 115, ⁴⁵ [VI 2, 11] post *vallum* quod est in uno Veronensi [*a*] *militibus munitum*, manifesto glossa est.

Haec similiaque qui considerarit in Veronensi inventa, cum Nicomachiani omnes quamquam quinque minimum saeculis post eum scripti a tali labe immunes sint, ne ille recensione Nicomachiana aliquantum profectum esse intelleget (quamquam Nicomachus fortasse non tam sua emendatione Livio profuit quam selecto exemplari aliquo antiquo et prae eius aetatis vulgaribus emendato), nec negabit in

*) [Für die Echtheit tritt ein Wodrig a. a. O. S. 37 ff.]

summa re, ubi ratiocinatio deficiat, illos sequi tutius esse quam 185
librum nuper nobis restitutum non tantum propter fundamenti aequa-
bilitatem, sed etiam propter ingeneratam illorum praestantiam.

Nihilominus ut probi iudices ubi fieri potest duobus testibus Veronensis
liber quibus
locis verum
solus
servavit. rem agere malunt quam uno nec eum, qui minoris fidei sit, propterea
de foro pellunt, ita Veronensis quoque liber non paucis locis solus
verum servavit et ut plurimis locis erroris et interpolationis con-
vincitur a Nicomachianis, aliis rursus similiter hos coarguit et eius
quidem interpolationis, quae cum longe distet ab ineptis Veronensis
librarii commentis, eo facilius fallat et magis noceat (v. ad III 65).
Haec deinceps enarravimus, scilicet missis iis, quae tota pendent ex
auctoritate librorum¹, missis item minoribus non ita paucis², maxime,
ubi lectio per se certa et dudum restituta iam emergit ex Veronensi;
neque omnino hoc egimus, ut complecteremur quidquid ex fonte iam
patefacto in crisin Livianam redundaturum sit, nec potuissemus, etsi
maxime voluissemus. Neque enim Livium edo neque editurus sum,
quippe cui satis sit aliquatenus didicisse eo uti. At hoc a meo
incepto non abhorret componere meliora et graviora, quae quidem
intellegam a codice Veronensi suppeditari. Pertractare autem eius-
modi quaestionem et quantum nostrae aetati datum est absolvere
cum unus homo possit ex iis qui hodie sunt Madvigius, hoc optamus,
ut telam a nobis incohatam et retexat, ubi opus est, et detexat.

III 8, 7 p. 3, ⁵⁰ *urbi quoque Romae ingens praebitus terror magis
re subita quam quod . . . parum virium esset.* Sic Zumptius l. c.

1) Quo pertinet ordo verborum non raro in Veronensi diversus a reliquis,
ut 5, 46. 7, 41. 9, 18. 11, 12. 16, 49. 25, 25. 26, 28. 29, 47. 33, 58. 42, 26. 51. 43, 55. 52, 9.
53, 24. 56, 42. 58, 59. 60, 28. 61, 58. 62, 37. 70, 17. 80, 14. 86, 39. 93, 29. 94, 45. 97, 29.
101, 45. 115, 2. 117, 35. 118, 39. 119, 41; nam argumentis raro talia diiudicabis, ut
80, 14 aperte peccat Veronensis, contra 9, 18 ideo sequendus erit, quod Vormatiensis
et quodammodo etiam Parisinus cum eo stant. [In den oben, S. 123, genannten
Abhandlungen ist die Richtigkeit der Wortstellung im Veronensis an vielen
Stellen aus dem Sprachgebrauch des Livius erwiesen worden.] Idem cadit in
similia, ut in permutationem particularum *et, ac, que* e. c. 41, 24. 44, 50; formas
tertiaie pluralis perfecti *-re* et *-runt*, ut 32, 46. 45, 56; *faciendum* et *faciundum*
110, 27; *rursus* et *rursum* 81, 50; *uti* et *ut* 119, 40, alia non pauca, etiam gravioris
momenti, ut 16, 4 *incipites* haeremus, *utrum* legamus cum Nicomachianis *ad
Columen* an cum Veronensi *ad Columen*.

2) Ut *hospitum* pro *hostium* 51, 40; *a ceteris* pro *ceteris* 37, 56; *et sollemnibus
iocis* pro *ex sollemnibus locis* 19, 2; *sequeretur* pro *sequerentur* 27, 45; *rei* pro *rei*
p. 29, 44; *inulta* pro *invita* 29, 12; *praerogativam* pro *praerogativa* 30, 16; *ni* pro
ne 32, 14; *Aulus Postumius Tubertus* pro *Aurelius Postumius Tuberos* vel *Tuber*
59, 35.

186 p. 22 et Madvigius (ed. vol. II p. IV) secundum Veronensem, in quo est *res subita*; reliqui *in re subita*.

III 12, 4 p. 6, 19 *T. Quinctius Capitolinus . . . adfirmabat . . . Sp. Furius missum ab Quinctio Capitolino sibi cum venisse subsidio*. Sic, nempe *Furius missum*, Veronensis, ut restituerunt iam editores antiqui; *Furium ipsum missum* libri reliqui.

III 12, 5 p. 6, 38 *L. Lucretius* Veronensis recte, male reliqui (solo Florentino S. Marci excepto, nisi de hoc quoque errat Hertzius, sicut de Leidensi primo non recte rettulit Drakenborchius) *P. Lucretius*.*)

III 12, 7 p. 6, 35 *quod offendant in eo fervorem et audaciam aetatem cottidie magis auferre*. Vocabulum *magis*, quod habet solus Veronensis, tam apte sententiam explet, ut quamquam eius additamenta pleraque falsa esse constat, hoc retinendum esse mihi quidem persuasum sit.

III 13, 6 p. 8, 10 *pecuniamque, ni sistatur, populo promitti* Veronensis, cum *nisi sistatur* in reliquis sit contra usum in his formulis sollemnem.

III 13, 8 p. 8, 19 *unum vadem tria milia aeris obligaverunt* Veronensis, cum reliqui libri meliores notas habeant. Illud videant grammatici num ferri possit, cum summa vadimonii non, ut summa credita, causam obligationis in se contineat itaque fortasse defendi possit obligari nos assibus centum creditis, sed ex vadimonii causa obligari centum asses.**)

III 13, 10 p. 8, 40 *devo quodam tugurio* sic ut restituerunt Campanus et Rhenanus etiam Veronensis, cum *devo* sit in Vormatiensi et Mediceo, *de ullo* in reliquis.***)

III 19, 3 p. 9, 39 *tribus liberis, quorum nemo Caesoni cedebat magnitudine animi, consilium adhibendo ubi res posceret priores erant*. Verba *et modum*, quae in reliquis libris leguntur post *consilium*, a Veronensi autem afuisse iam Zumptius sensit, delenda esse apparet.†)

III 19, 12 p. 11, 32 *nescio quo fato magis bellantes quam pacati propitios habemus deos*. *Fato* repertum adhuc tantummodo in libris deterioris notae iam confirmat Veronensis; optimi secundi generis *facto*, Madvigius *pacto*.

*) [Zingerle ed. a. 1888 *L* im Text ohne Variante.]

***) [W. Heraeus, Quaest. crit. Liv., Berlin 1885, S. 50 hält die Konstruktion der Worte in V. für unmöglich.]

***) [Zingerle *devo* ohne Variante.]

†) [Die Worte standen vielleicht auch in V.]

III 21, 2 p. 13, 18 *senatus consulta fiunt, ut neque tribuni legem eo anno ferrent neque consules ab urbe exercitum educerent; in reliquum magistratus continuari et eosdem tribunos refici senatum iudicare contra rem p. esse.* Sic Veronensis. Ex reliquis libris excidit *ut*, quapropter Madvigius (emend. p. 72) proposuit *senatus consultum* 187 *fit, ut.* Pluralis autem recte se habet, nam secundum consuetudinem Romanam talia comprehendere solebant non uno eodemque consulto argumenti miscellanei, sed pluribus simul factis. Deinde *eosdem tribunos* Veronensis, sicut edidit Frobenius, *eos tribunos* reliqui, unde fecerunt *consules tribunos* Heerwagenus, *consules tribunosve* Madvigius. Videmur autem adquiescere posse in lectione Veronensis ita, ut decretum de magistratibus continuandis accipiamus de patriciis, quibus solis satis constat vere convenire nomen magistratus¹; similiterque locutus est Livius mox c. 64, 1: *ut iidem tribuni reficerentur et . . . consulibus quoque continuarent magistratum.* Verum est mox Livium de continuandis magistratibus ita dicere, ut aperte comprehendantur plebei (§ 4: *quia plebs senatus consultum in continuandis magistratibus solvit*); at cum minus proprie etiam tribunis magistratus tribuatur, potuit Livius in senatus consulto referendo legitimum usum sequi, in oratione consulis cottidianum.

III 23, 6 p. 16, 4 *victor ad Columen (Columa Veron.) exercitu reducto castra locat.* Hoc quod dudum Sabellicus Livio restituit illumque secuti Madvigius et Weissenbornius, nunc prodit ex ipso libro Veronensi (nam errat de eo Zumptius); *relicto* pro *reducto* libri reliqui.

III 24, 5 p. 16, 56 *adfirmantibus qui una meruerant secum eum tum frequentem ad signa sine ullo commeatu fuisse. Frequentemque* libri vulgares, *frequentem* Veronensis; unde *frequentem*, quod olim Sigonius sub auctoritate ut solet ementita reposuit, verum esse agnovit Madvigius in ed. vol. II p. IV.*)

III 26, 9 p. 17, 3 *fossam fodiens palae innixus* Sabellicus itemque teste Zumptio p. 35 is qui scripsit librum Vaticanum n. 3329 proposuerunt, cum *palo* sit in libris idoneae auctoritatis omnibus; iam quod est in Veronensi *paleae* (non *pelele*, quod legere sibi visus est Zumptius) etsi non verum, tamen aliquanto propius a vero abest.

1) Scilicet *magistratus plebis* sive *plebei* tribuni aedilesque plebis recte dicuntur et proprie, non recte *magistratus populi Romani* nec magis recte *magistratus* simpliciter, certe in actis publicis, ubi quidquid eius generis nude enuntiatur, ipsa re refertur ad populum. [Vgl. Staatsrecht I³ S. 16 ff.]

*) [*frequentem* in einem von Zingerle benutzten cod. C saec. XIII.]

Paullo post v. 10 idem liber recte habet *quod bene verteret*, ubi in reliquis est *verterat*.*)

III 29, 6 p. 19, 5 *eo die L. Mamilio Tusculano . . . civitas data Veronensis, data est* reliqui. Similiter III 31, 1 p. 20, 48 *annona* 188 *propter aquarum intemperiem laboratum ille, laboratum est* hi. Item III 65, 4 p. 40, 2 *unde Aspero etiam inditum cognomen ille, inditum est* hi.

III 34, 6 p. 21, 5 *leges perlatae sunt, qui nunc quoque . . . fons omnis publici privatique est iuris*. Ita, nempe qui . . . *fons Veronensis*,**) *quae . . . fons libri vulgares*; posterior mendae pars dudum sublata est, prior adhuc remansit.

III 38, 5 p. 24, 22: *Aequi . . . depopulantur . . . Tusculanum agrum; legati ea ab Tusculo praesidium orantes nuntiant*. Ea, quod est in uno Veronensi, magis crediderim ab Nicomachianis male omissum quam in illo adiectum.

III 38, 9 p. 24, 56 *solitum quicquam liberae civitati Veronensis*; quod exhibent reliqui *civitatis* emendarunt iam Drakenborchius Madvigiusque.

III 42, 4 p. 25, 4 *numquam se aequo certamini committentes*. *Certamini* Veronensis, reliqui *certamine*; illud dubitans licet proposuerat olim Gronovius. Ceterum *numquam* Veronensis et Leidensis, *nusquam* Parisinus et Mediceus.***)

III 42, 7 p. 25, 29 *arma Tusculum ac supplementum decernerent*, quod proposuit Gronovius probante Madvigio pro lectione tradita *ad supplementum*, visus sum mihi legisse in Veronensi.

III 43, 6 p. 26, 16 *postquam nullum spoliatum ibi corpus Sicciumque in medio iacentem armatum omnibus in eum versis corporibus videre Veronensis recte deleta particula que*, quae in reliquis adhaesit ad *armatum*. Nam una cogitatio est, quae enuntiatur, nec incidendo distrahenda.

III 44, 4 p. 27, 7 *postquam omnia pudore saepta animadvertit Veronensis, non animadverterat*, ut vulgati. Offendit fortasse, cum sic pergatur *ad crudelem superbamque vim animum convertit*, duorum enuntiatorum similis exitus.

III 44, 5 p. 27, 12 *M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitatem adsereret . . .*; *quod pater puellae abesset, locum iniuriae*

*) [verteret auch in einigen mittelalt. Hss.]

**) [fons auch in einigen ma. Hss.]

***) [certamine ist richtig, vgl. die Erklärer, ebenso nusquam das noch eine dritte Hs. hat.]

esse. Quod in fine addunt reliqui libri *ratus* a Veronensi abest, recte puto.

III 44, 6 p. 27, 20 *virgini venienti in foro — ibi namque in tabernaculis ludi litterarum erant — minister decemviri libidinis* cet. Sic Veronensis cum Vormatiensi et Mediceo, cum *in tabernis* sit in Nicomachianis reliquis. Hoc qui nuper Livium recognorunt omnes admisisse praeter unum Alschefskium, qui mallet nullus esset, ipsumque Madvigium (emend. p. 27) inter menda duobus illis codicibus propria hoc quoque numeravisse miror; neque enim dubium videtur tabernaculum in foro ad tempus positum ludo multo magis aptum esse quam tabernam angustam et forum versus patentem. Denique interpolatio facile desumi potuit ex iis quae sequuntur c. 48, 5.

III 44, 6 p. 27, 20 *virgini . . . manum inicit serva sua natam servamque appellans: sequi iubebat cunctantemque vi abstracturam* Veronensis; *manum iniecit servam suam natam servamque appellans esse sequique se iubebat, cunctantem vi abstracturam* reliqui, ubi *serva sua* restituerunt et esse induxerunt editores. Omnino illa lectio praestat, nisi quod *que* post *cunctantem* non probarim. In eo quod sequitur: *Virgini patris sponsique Icili populare nomen celebratur*, haec Leidensis libri aliorumque lectio confirmatur eo quod in Veronensi est *celebratum*; nam reliqui *celebrabatur*.

III 50, 14 p. 29, 9 *quippe ab ipsis datum locum seditioni esse*. Reliqui *seditionis*, quod recte emendarunt Glareanus Dukerus Madvigius.

III, 50, 16 p. 29, 22 *non defuit quod responderetur* Veronensis idque pro tradita lectione *quid* vel *qui* dudum revocarunt Reizius Hertzius Madvigius. Similiter eadem pagina v. 44. 52 et sequens v. 16 emendationes quasdam etiam per se certas confirmant.

III 56, 12 p. 31, 7 *quod si tribuni eodem foedere obligatos se fateantur tollendae appellationis, in quam conspirasse Xviros criminati sint, ait se provocare ad populum*. Sic haec scripta sunt in Veronensi eiecta voce *causa*, quam reliqui libri admittunt post *appellationis* aperta interpolatione. Praeterea quae temptaverunt viri docti *in quod* pro *in quam* Madvigius,*) *at* pro *ait* Gronovius probabiliter, iis Veronensis liber non suffragatur.

III 61, 12 p. 34, 35 *Iam Horatius eos (milites) excursionibus proelisque levibus experiundo adsuefecerat sibi . . . fidere* Veronensis omisso vocabulo *sufficiendo* post *excursionibus* obvio in reliquis libris,

*) [Vgl. ed. II S. 101 f.]

quod intellegi posse recte negavit Madvigius, minus feliciter substituit *subigendo*.*) Etiam *levibus* iam codice confirmatur; nam *lenibus* Nicomachiani.

III 62, 3 p. 35, 20 *quod ad me adinet, id consilii animique habiturus sum, quod vos mihi feceritis, milites*. Sic partim lectum est, partim ad spatia suppletum in Veronensi confirmante in universum restitutionem huius loci Madvigianam (emend. p. 84); *mihi tegeritis* Leidensis, *mihi effeceritis* Paris., *militēs geritis* Med., quorum trium librorum archetypum hoc quidem loco accurate videtur repraesentare
190 Leidensis, ex cuius lectione duae aliae videntur effectae coniectura plus minusve felici. Extremum [*militē*]s incertum est, cum in Veronensi non apparuerit nisi post spatium sufficiens littera *s*.

III 62, 8 p. 36, 4 *equites . . . sescenti fere* Veronensis (nisi quod *sescentis* librarius dedit) ut dudum emendarunt editores; ac pro *de* libri reliqui.

III 63, 5 p. 36, 59 *senatus unum diem supplicationis consulum nomine decrevit* liber Veronensis; *in unum diem supplicationis* (— *nis P^a*) reliqui.

III 63, 7 p. 37, 21 *iam tum Apollinare appellabant* Veronensis, ut olim restitutum est; libri reliqui *apollinarem* uel *apollinarum*.

III 63, 9 p. 37, 35 *in tribunum* Veronensis deteriorum coniecturae calculum adiciens, *in tributum* Nicomachiani qui fidem habent.

III 64, 2 p. 38, 15 *iura tribunorum plebis* Veronensis, *iura plebis* reliqui.

III 64, 3 p. 38, 20 *per factionis suae consules*. Lectio haec a Madvigio substituta pro *tralaticia factionis* (s. *factiones*) suas commendatur Veronensi, quae videtur esse *factionis sua*.

III 64, 6 p. 38, 52 *auctores populares sententiae haud populari* Veronensis optime; libri reliqui pro *populari* habent *populares*, editiones *popularis*.

III 64, 7 p. 38, 60 *memor libertatis per illos receptae domi, memor militiae rerum gestarum*. Sic scribi iussit I. Fr. Gronovius, cum in libris repperisset *rerumque*; iam quod *quae rerum* proponit Veronensis, ex interpolatione quarto saeculo antiquiore, sed eo tempore sedis adhuc incertae particulam *que* originem traxisse declarat neque aliud patitur oppositorum ratio.

III 64, 9 p. 39, 20 *tribuni modo ut relinquerentur*. Dukeri haec emendatio pro eo quod traditur *tribunis* confirmatur Veronensi etsi hoc versu obscurato.

*) [a. a. O. 102.]

III 64, 10 p. 39, 26 *recitabatque rogationis carmen, in quo: si tribunos plebis X rogabo, si qui vos minus hodie X tribunos plebis feceritis, tum uti quos hi sibi collegas cooptassint, legitimi eadem lege tribuni plebis sint, ut illi quos hodie tribunos plebis feceritis.* Sic fere haec videtur constituenda esse. Post *in quo* inseruit Madvigius *esset* idque verum est aegre desiderari; at coniunctionem *si* quae sequitur sustulit non recte, cum nuda positio 'tribunos . . rogabo' a sermone legitimo abhorreat, duplex autem eiusmodi condicio plane ei conveniat. In 191 mentem venit *si inquit* pro *in quo si*. Deinde verba *si qui vos minus hodie X tribunos fecerint iis* (sic *P*, *fecerint ii ML*), in Veronensi recte legi non potuerunt, quamquam *feceritis*, quod unum verum est, reapse in eo videtur perscriptum fuisse. Sequentia autem duobus locis ope eius libri emendantur, primum inserto vocabulo *hi*, deinde sublatis vocabulis *ut illi* in vulgatis libris male repetitis ante *legitimi*; nam afuisse ea a Veronensi spatii rationes demonstrant.*)

III 65, 4 p. 39, 57 *ut qui plebem R. tribunos pl. rogaret, is adeo* 192 *rogaret, dum X tribunos pl. faceret.* In libris praeter Veronensem quod legitur *usque eo*** pro *adeo*, fortasse interpolatum est, cum *adeo* hac significatione praeterea non inveniatur nisi in antiqua locutione 'adeo rem rediisse',***) videatur autem hisce verbis utpote desumptis ex antiquissima lege obsoletae significationis vocabulum recte convenire.

III 65, 5 p. 40, 6 *contentiones Veronensis cum edd., contiones ceteri.*

III 65, 6 p. 40, 18 *urbano quoque otio foris omnia tranquilla esse.* Sic codices vulgares. Contra Madvigius emend. p. 85: 'debebat dici *urbano otio foris quoque* nec ulla est mutati ordinis excusatio'. Similiter, nempe *urbano otio foris*, liber Veronensis habet, nisi quod particulam non transponi iubet, sed deleri.†)

III 66, 2 p. 41, 12 *sed imminebat utrumque iam, nec ultra discordia civium reprimi poterat Veronensis; non pro nec Nicomachiani; utrum verum sit, videndum.††)*

*) [Es folgt die ausführliche Behandlung der Stelle III 65 *novi tribuni — cooptavere*. Da Mommsen seine Interpretation selbst widerrufen hat (Staatsrecht 2³ S. 277, 1), so ist dieser Abschnitt hier weggelassen worden.]

**) [Einige Hss. bloß *usque*, andere *uso eo*.]

***) [Vgl. Thes. l. l. I Sp. 605, 60 f.]

†) [Der V. hat in der Tat: *urban(o otio fo)cis quoque om(nia tra)nquilla esse*: so Ms. Apographon.]

††) [*utrumque. iam non ultra* die neueren Ausgaben.]

III 67, 1 p. 42, 5 *cum pudore summo in conspectum vestrum processi Veronensis; in contionem vestram recentiores. Illud praetulerim.*

III 67, 5 p. 42, 37 *si in vobis Veronensis cum edd., sin vobis ceteri.*

III 67, 6 p. 42, 50 *discordia ordinum et venenum huius urbis patrum ac plebis certamina Veronensis proponit ut coniecit Madvigius em. p. 86; nam est pro et Nicomachiani. At in iis quae sequuntur, nisi erravi ego, Veronensis quoque habet ut reliqui sustulere illi animos, non illis.*

193 III 67, 6 p. 42, 56 *nos plebeiorum Veronensis cum codd. deterioribus, hos plebeiorum Nicomachiani incorrupti.*

III 67, 10 p. 43, 27 *ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc esse patriam licebit? Sic Nicomachiani; at prius colon ecquando unam urbem habere abest a Veronensi fortasse recte.*

III 68, 7 p. 44, 47 *sequetur vos necessitas militandi quam fugitis Veronensis cum edd., sequitur Nicomachiani.*

IV 7, 3 p. 45, 14 *C. Curtius cum requiratur, c. curatius habent reliqui libri, c. curatius Veronensis. Haec sine dubio antiqua corruptela est, illa emendatio grammatici imperiti.*

IV 7, 11. 12 p. 46, 21 *credo quod tribuni militum initio anni fuerunt, eo, perinde ac totum annum in imperio fuerint, suffectorum iis consulum praetermissa nomina. Licinius Macer auctor est etiam in foedere Ardeatino et in linteis libris ad Monetae ea inventa. Sic fere crediderim constituendum locum graviter corruptum; Veronensis quomodo differat ab alterius familiae libris, supra proposuimus.*) Perinde ac magis Livianum esse videtur quam perinde ac si (cf. Hand. Tursell. 4, 460); illud Veronensis hoc loco habet, hoc libri vulgares.*

IV 8, 2 p. 46, 54 *quae (censura) deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinaeque Romanae penes eam regimen, senatus equitumque centuriis decoris dedecorisque discrimen sub ditione eius magistratus, eius publicorum ius privatorumque locorum, vectigalia*

*) [Nämlich der cod. V. so (die | bezeichnen die Zeilenschlüsse): fuerint su(f) | fecti/s iis cons. praeter | missa nomina consul' v' | horum Licinius Macer | u. s. w., dann ad Monetae | inventa; die übrigen codd.: fuerint, suffectis iis consulibus praetermissa nomina consulum horum. Licinius Macer u. s. w., dann ad Monetae ea inventa. Die Vermutung Ms. hat Zingerle in den Text aufgenommen; Madvig, em. Liv.² S. 112 schlug vor: fuerint, suffectos iis consules praetermissos. nomina consulum horum Licinius Macer auctor est . . . ad Monetae inventa. Die Überlieferung bietet eine zwar ungefüge, darum aber nicht unlivianische Periodisierung.]

populi Romani sub nutu atque arbitrio essent. Tribus his commatis apte comprehenduntur tres partes officii censorii, civium recensensus, senatus equitumque Romanorum ordinatio, vectigalium locatio. Recte igitur ut solet Madvigius emend. p. 92 defendit codicum scripturam iam Veronensi quoque libro confirmatam *centuriis* pro eo quod substituunt plerique recentiores *centuriae*; in eo opinor erravit quod pro *senatus* proposuit *in senatu*.*) Nam *senatus decoris dedecorisque discrimen* cum genetivo duplici per se offensionem nullam habet; deinde vero quod auctor a genetivo, nempe priore, ad ablativum deflexit, fecit ratione; nam equites simpliciter nominare non potuit, cum censoria constitutio non ad eos in universum pertineat, sed ad solos centuriatos, *equitum centuriarum decoris dedecorisque discrimen* dicere noluit, ne triplicis genetivi cumulatione oratio obscuraretur. In principio tertii commatis addidi *eius* in Veronensi libri corruptum in *ius*, in reliquis omissum nec tamen omittendum; nam ut supra 194 dixit *penes eam regimen, sub ditione eius magistratus*, ita hic quoque *eius . . . sub nutu atque arbitrio* requiritur nec recte procedunt extrema nude posita. Accedit quod tertium comma, ne qui legit offendat, ita constituendum erat, ut agi hic de uno tantum negotio licet bifariam expresso statim intellexeretur. Nam sua vi ac potestate ius publicorum privatorumque locorum censori non recte tribuitur, sed ita ei in hos ius est, ut non potest non esse magistratui vectigalia locorum publicorum ordinanti et propterea fines quoque regenti quodammodo inter publicum privatumque.

IV 9, 12 p. 47, 6 *duce Aequo Cluilio* editiones recte; *ciivilio* Veronensis,**) *ciivili* libri vulgares. Hic quoque apparet in illo proponi antiquam corruptelam, in his grammatici cuiusdam infelicem emendationem. E contrario IV 10, 7 pro *Cluilio duce* in libris vulgaribus est *ciivilio duce*, in Veronensi visum est esse *ciivili duce*.

IV 11, 7 p. 49, 58 *qui . . . vexationes . . . remanendo in colonia . . . vitaverunt.* Sic Veronensis omissis verbis, quae ante *remanendo* inserunt libri vulgares, *coloni adscripti*; quae etsi adhuc in suspicionem non venerunt, iam admoniti ab antiquissimo libro omnino eiciemus.***)

IV 12, 9 p. 51, 12 *qui cum . . . nullum momentum annonae fecisset.* Sic editiones accedente iam Veronensi libro; ut ante *nullum* addunt libri vulgares.†)

*) [Madvig emend. ed. 2 S. 113 hält daran fest.]

**) [Sowie der cod. C.]

***) [Die neueren Herausgeber belassen sie im Text.]

†) [Zingerle *nullum* ohne Variante.]

IV 12, 10 p. 51, 16 quod nunc legitur *profiteri cogendo frumentum et vendere*, quod *usui menstruo supereset* etsi offensionem nullam habet, tamen quod est in Veronensi *ut venderet* erunt fortasse qui ita tueantur, ut primitiva lectio fuerit *ut venderent*, corrupta in Veronensi libro, coniectura emendata in Nicomachianis. Nam quamquam homines publice cogendi erant non tantum ad professionem, sed multo magis ad venditionem, causativam particulam recte ita accipiemus, ut sub hoc modo professiones fieri iuberentur.

IV 13, 4 p. 51, 52 *haud dubium consulatum plebe ei favore ac spe (sipe Veron.) despondente ipse . . . ad altiora et non concessa tendere et, quoniam consulatus quoque eripiendus invitis patribus esset, de regno agitare*. Sic fortasse verba haec scribenda sunt ita tradita, ut pro *plebe ei Veronensis det plebeio*, *Leidensis ei*, omittant ea Mediceus Parisinusque, deinde *despondente sit in Veronensi, despondentem in* 195 *reliquis*. Nam hoc qui retinent videant ne *ipse* quod sequitur non habeat cui satis respondeat, cum lectione ad Veronensem formata recte opponantur consulatus et regnum. Ceterum qui hoc probabit, hunc locum addat necesse est iis, ubi deterius in universum Nicomachianorum librorum genus meliori praestat.

IV 13, 4 p. 52, 3 *id unum dignum tanto apparatu consiliorum et certamine quod ingens exsudandum esset praemium fore*. Sic Veronensis stabiliens coniecturam a philologis hominibus, qui quidem sani iudicii essent, dudum receptam, nam libri vulgares scribunt *certaminum*.

IV 13, 8 p. 52, 34 *rem conpertam ad senatum defert* Veronensis optime, cum Nicomachiani legant *refert*. Illam lectionem postquam idoneum auctorem nacta est non erit opinor quin probet. Praeivit Madvigius apud Ussingium p. XXII: 'probabiliter editio Curionis *defert*'.

IV 13, 12 p. 53, 21 *se dictatorem L. Quinctium dicturum: animum parem tantae potestati esse*. Ante animum quod inserunt libri reliqui *ibi abest a Veronensi*, recte fortasse.*)

IV 14, 6 p. 54, 27 *haec eum vociferantem adsecutus Ahala Servilius obtruncat respersusque cruore . . . dictatori renuntiat*. Quod addunt libri Nicomachiani *obtruncati post cruore*, eleganter Veronensis omittit.**)

*) [Im Apographum bezeichnet Mommsen die beiden letzten Buchstaben von *dicturum* als unsicher.]

**) [Die Herausgeber behalten es bei.]

IV 17, 1 p. 55, 14 *Fidenae . . . ad Lartem Tolumnium Veientium regem defecere*. Quod post *regem* addunt Nicomachiani ac *Veientes*, eo libenter carebimus.*)

IV 17, 2 p. 55, 20 Inter legatos a Fidenatibus interfectos qui nominatur *Spurius Nautius* Plinio h. n. 34, 6, 23, apud Ciceronem (Philipp. 9, 2, 5) dicitur *Sp. Antius (et spurantio Vat.)* itemque apud Livium hoc loco testibus Nicomachianis. At quod in Veronensi legitur *Spuantium . . . interfecerunt*, cum eiusmodi codicis librarium vix credibile sit Spurii praenomen tribus primis litteris expressisse perverse, haud scio an ducat ad ipsam nominis formam Plinianam, ut metathesi elementorum *Uantius* evaserit qui esse debebat *Nautius*. Certe veram esse illam constat, non tam quod Nautiorum gens clarior longe et vetustior est Antia, quam quod Spurii praenomen proprium est Nautiorum. Qui autem factum sit, ut similis corruptela insederit tam in Livii recensione Nicomachiana quam in Ciceronianis libris quos habemus, num liceat cogitare de interpolatione scholastica in utrumque scriptorem pariter grassata, definient qui aliquando data opera de ea re quaerent.

IV 17, 3 p. 55, 24 *levant regis facinus*. Recte opinor omittit 196 Veronensis quod ante *regis* collocant reliqui codices *quidam*; neque enim diversas relationes hic referre videtur Livius, sed causam facinoris ab auctore relatam reicere aliam ex coniectura substituens probabiliorem.**)

IV 21, 6 p. 57, 26 *ut non modo praedandi causa quisquam ex agro Romano exiret*. Negationem ante *exiret* repetitam in libris vulgaribus omittit Veronensis probantibus Madvigio et Ussingio (cf. ed. eorum vol. I p. XXII vol. II p. IV).

IV 21, 7 p. 57, 30 *qui se primo aut montibus aut muris tenuerant*. Quod post *primo* plus habent libri praeter Veronensem omnes *aut oppido*, id delendum esse iam fere consentiunt viri docti, postquam abesse a Veronensi Zumptius indicavit; antea ex coniectura sustulerat Madvigius.

IV 23, 3 p. 59, 11 *Licinio libros . . . sequi linteos placuit: Tubero incertus veri est*. Sic Veronensis; *placet et tubero* libri Nicomachiani; *placet Tubero* hodie legitur ex emendatione Mureti. In iis quae sequuntur: *sed inter cetera vetustate conperta hoc quoque in incerto positum* cum iam Veronensis cum Mediceo consensus patefecerit ab

*) [ad *Lartem Tolumnium ac Veientes* H. J. Müller.]

***) [Die Herausgeber belassen *quidam* im Text; in V. schließt mit *levant* die Zeile.]

hac lectione proficiscendum esse, *incomperta* autem, quod habent Nicomachiani reliqui, venire ab emendatore, haud scio an scribendum sit emendatione et faciliore et ni fallor elegantiore *vetustate cooperta*.*)

IV 24, 7 p. 60, 34 *deposito suo magistratu, inposito sine alteri cum gratulatione ac favore ingenti populi domum est reductus*. Sic optime Veronensis eiectionis verbis, quae post *magistratu* reliquis libris inhaeserunt *modo aliorum magistratui*, confirmans emendationem Madvigianam, nisi quod iam intellegitur non posterius, ut voluit Madvigijs, comma delendum esse, sed prius.

IV 25, 1 p. 61, 3 *tribuni plebi adsiduis contentionibus prohibendo consularia comitia, cum res prope ad interregnum perducta esset, evicere*. Ubi *contentionibus* in Veronensi,**) *contionibus* legitur in reliquis; illud praetulerim, cum tribuni plebis ubi praeterea comitia impediunt, non soleant id facere per circuitum contione advocata, sed directo per intercessionem.

IV 25, 4 p. 61, 28 *famem quoque ex pestilentia, morbo implicitis cultoribus agrorum, timentes in Etruriam . . . frumenti causa misere*. Quae diductis litteris expressimus omissa in reliquis libris nunc demum supplentur ex Veronensi.

197 IV 26, 2 p. 62, 56 *Poenos* dictos fuisse *Quinctios Cincinnatos*, non *Pennos* iam efficitur ex codice Veronensi,***) in quo talia permutari non solent. Confirmant idem plerisque locis reliqui libri Liviani in genere secundo optimi, item laterculi fastorum locis longe plerisque (cf. C. I. L. I p. 496 [110²] ad a. 323; p. 498. 499 [110. 111²] ad a. 326; p. 510. 511 [126. 127²] ad a. 403), cum in Capitolinis fastis cognomen integrum nusquam supersit. Neque impediunt *Iunii Penni* quamquam per se satis certi, quominus fuerint *Quinctii Poeni*.

IV 26, 5 p. 63, 14 *senatui dictatorem dici placuit, quia etsi saepe victi populi maiore tamen conatu quam alias unquam rebellarant*. Hoc quod proposuit Sigonius pro tradita lectione *rebellarent* confirmat liber palimpsestus.

IV 26, 12 p. 64, 20 *dilectus simul edicitur et iustitium neque aliud tota urbe agi quam bellum apparari, cognitio vacantium militiae munere post bellum differri*. Sic Veronensis, addens *dilectus* vocabulum, quod ex reliquis excidit propter id quod praecedit *dictus*, et *differri* substituens pro eo quod ibi est *differtur*.

*) [Von den Herausgebern aufgenommen.]

***) [Sowie im cod. C.]

***) [*Poenos* auch in cod. C.]

IV 33, 10 p. 65, 14 *et equitem passim . . . distulissent equi*. Coniecturam Gronovii (nam libri vulgares *dispulissent*) confirmat Veronensis.

IV 34, 4 p. 66, 2 *singulis captivis ab equite ac centurione sorte ductis*. Sic scribi iussit Madvigius pro eo quod traditum est in libris Nicomachianis *ab equite ad centurionem*. Veronensis paulo propius abest a vera lectione legens *ab equi[te ad] centurionis*; neque enim dubium est ab *s* vocabuli proxime sequentis male geminato errorem orsum deinde eo crevisse, quod emendator pluralem *centuriones* ad praecedentem singularem reformavit.

IV 34, 5 p. 66, 12 *ipse deinde abdicavit* Veronensis, *abdicat* reliqui; illud commendat quod praecedit *exercitum Romam reduxit*.

IV 54, 3 p. 69, 1 *C. Appius* quaestor plebeius tertio loco creatus dicitur in Veronensi, *P. Papius* in Nicomachianis libris, unde *P. Papius* legitur vulgo. In re incerta illa lectio retinenda erit, cum Appiam gentem nisi aetate liberae rei publicae, certe saeculo p. Chr. primo constet fuisse inter senatorias.

IV 54, 4 p. 69, 9 *hi male intrusum post creatos*, deletum autem in editione Frobeniana recte omittit Veronensis.

IV 54, 5 p. 69, 14 *si ne in quaestoriis quidem comitiis . . . satis animi populo esset ad id quod tam diu vellet*. Sic Veronensis; in 198 omittunt scribuntque *vellent* reliqui.

IV 55, 3 p. 70, 21 *uni contionibus data nunc retinenda, nunc concienda plebs*. In vulgaribus est *detinenda*, in Veronensi *deretinenda*; videtur antiqua dittographia a diasceuasta non recte emendata.

IV 56, 5 p. 71, 46 *eorum legatos utriusque gentis populos circuisse castigantes ignaviam*. Sic Veronensis cum editione Frobeniana expulsa particula *que*, quae post *castigantes* reliquis libris insidet.

IV 56, 6 p. 71, 58 *nec ipsos modo Romanos sua divisui habere, sed Ferentinum etiam de se captum Hernicis donasse*. Quod commendavit exemplis allatis Io. Fr. Gronovius *divisui*, ei ita patrocinator liber antiquissimus, ut eius loco proponat *divuis*, unde *divisa*, quod tenent reliqui, effectum videri potest emendatione.

IV 56, 12 p. 72, 36 *si quando promiscui honores communicata re publica essent* videtur scribendum esse, cum *rep. esset* sit in Veronensi Leidensique, *resp. esset* in Florentino Parisinoque.

IV 56, 13 p. 72, 42 *interim patricii soluti legum magistratuumque vi atque verecundia per se potestatemque tribuniciam agerent*. Sic iam haec leguntur legebantur in Veronensi, ex quo accedunt nunc demum verba *vi at[que]* apte, cum vis propria sit legum, verecundia magistratum. Deinde quod in eo legitur *potestatem quae tribuniciam*,

cum in reliquis libris sit *quoque tribuniciam potestatem*, praecelaram huius loci interpretationem Madvigianam confirmat.

IV 58, 4 p. 74, 60 *quia summa vi restari nuntiabatur* scripserim,*) cum in Veronensi sit *restari nuntiabantur*, in reliquis libris *restare nuntiabantur*.

IV 58, 13 p. 76, 1 *quid super sanguinis, quod dari pro re publica posset*. In Veronensi libro quod est *quod vulgatae lectioni qui videtur praestare*.

V 3, 2 p. 77, 55 *si unquam dubitatum est, Quirites*. Sic editores dudum restituerunt, cum libri pro eo quod est *Quirites* alii *quis* aut *quin* proponant, alii id omittant. In Veronensi quod est *qui* non verum est, sed antiqua corruptela, unde errores illi manarunt.

V 3, 7 p. 78, 34 Veronensis non habet quod reperitur in Nicomachianis comma *nisi forte hoc dicitis*, quod apte omitti pauci opinor negabunt.**)

199 V 4, 1 p. 79, 9 *hoc consilium collegarum meorum, quod abducere infecta re a Veis exercitum noluerunt*. Ubi Veronensis quod, reliqui habent *quo*.

V 4, 2 p. 79, 22 *si mihi ipsi nihil quod dicerem in mentem venire posset* Veronensis, confirmans iudicium grammaticorum eorum, quorum in crisi huius auctoris ratio haberi debet, librorum alterius ordinis *ipse pro ipsi* nullo modo posse defendi.***)

V 4, 5 p. 79, 45 *molestae antea ferebat miles . . . gaudebat inde . . . gaudet nunc . . . aequo igitur animo patiat* . . . Ubi *inde* est in Veronensi,†) *idem* proponunt reliqui libri; sed et argutius illud est, cum hoc ipsum demonstratum eat orator molestiam illam causam esse gaudii illius ut gaudium hoc molestiae huius, et melius sic sibi respondent quae opponuntur. Ibidem quod sequitur *ab domo ac re familiari . . . abesse* puto item praefendum lectioni reliquorum librorum *ab re familiari*, nam anastrophe hoc quidem loco rationem non habet. Denique paulo post cum legitur: *si ad calculos etiam res publica vocet*, ubi pro *etiam* in ceteris codicibus *eum* est, oratio gravior redditur concinniorque.

V 4, 8 p. 80, 9 *sic . . . agere debent, qui mercenario milite utuntur: nos tamquam cum patria agi nobiscum aequum censemus*. Sic Veronensis, cum reliqui libri secundum enuntiatum ita amplificent:

*) [Von den Herausgebern aufgenommen.]

**) [Das voraufgehende comma schließt mit *agitis*.]

***) [*ipsi* auch cod. U saec. X/XI.]

†) [Das *e* wird im Apographon als unsicher bezeichnet.]

nos tamquam cum civibus agere volumus agique tamquam cum patria nobiscum aequum censemus. Cum propter infinitivum *agi* diverso loco positum non possit cogitari de mera omissione librarii incuria commissa, magnopere vereor, ne haec lectio interpolata sit. Nam commendatur Veronensis eo, quod ne in opposito quidem enuntiato partitio ulla est; denique gravitas orationis non augetur repetitione si quid video inani.

V 5, 4 p. 81, 24 *illud quod proprie ad milites pertinet, quibus boni tribuni plebis stipendium extorquere voluerunt, nunc consultum repente volunt, quale est?* Sic optime Veronensis deleta particula *cum**) inserta in secundi ordinis libri ante *stipendium*, a Madvigio post alios mutata in *tum***). Paulo post v. 29 in Veronensi est *vallum fossamque, ingentis utramque rem operis, ubi utrumque rem* libri reliqui, *utrumque* deleto substantivo Madvigius dubitans.

V 5, 7 p. 81, 44 *cum tantum laboris exhaustum sit et ad finem iam operis tandem perventum, relinquendane haec censetis, ut ad aestatem rursus novus de integro his instituendis exsudetur labor, an instare ac perseverare defungique cura brevi?* *Brevis enim et quae* 200 sequuntur. Sic haec videntur esse ordinanda secundum Veronensem, in quo quamquam non omnia legi potuerunt, tamen satis constat numquam fuisse enuntiatum *quanto est minus opera tueri facta*, quod in reliquis libris post *labor* vocabulum ita inseritur, ut pro *an* detur *et*. Deinde *brevi* ante *brevis* quod proposuerunt viri docti omissum in ceteris libris non adest quidem in Veronensi, sed videtur requiri spatiis v. 54. Mox quod dudum revocaverunt viri docti *uno tenore* pro tradita lectione *uno tempore*, ei calculum iam adicit Veronensis. Contra quod sequitur: *curne ipsi . . . lentio rem nostram facimus?* admodum dubium est, cum non soleant particulae istae copulari, ut tutius subsistere videamur in lectione familiae alterius *nec ipsi*.

V 6, 2 p. 82, 60 *sicut aestivas aves statim autumno tecta ac recessus circumspicere* Veronensis; reliqui habent *recessum* minus proprie, cum recessus ipsae sint latebrae.

V 6, 15 p. 84, 51 *adeo quidquid tr. pl. loquitur etsi prodendae patriae . . . est adsuestis audire* videtur fuisse in Veronensi omisso *qui* quod inserunt reliqui libri post *adsuestis*, mutatum ab aliis in *aequi*, ab aliis in *quieti*; sed *audire* nude positum sufficit. Fieri potest ut *qui* corruptum sit ex *Quirites* ut supra p. 77, 55 [V 3, 2].

*) [Nach Zingerle so nur eine Hs., die übrigen *eum*.]

**) [Madvig, em. Liv. 2 S. 134, 1 'potest abesse'.]

V 7, 8 p. 86, 9 *tum vero superfundenti se laetitiae vix temperatum est Veronensis* ommissa post *vero* particula iam.

V 7, 11 p. 86, 32 *certatim patribus plebeique manare gaudio lacrimae. Deinde revocatis in curiam patribus senatus consultum factum est.* Sic Veronensis, cum in reliquis pro *deinde* sit *donec*; at lacrimas manasse, donec senatus consultum fieret, indignum est scriptore gravi neque inepto.

V 7, 13 p. 86, 50 *tum primum equis suis merere equites coeperunt.* Vera haec scriptura in reliquis libris obscurata, dudum vero ex epitome recuperata in Veronensi mansit intacta.

V 8, 3 p. 87, 19 *minus militum periit, quia praeter aegros lixarum in modum omnes negotiabantur.* Quae verba inserunt post omnes libri vulgares *per agros vicinasque urbes*, ea ab Livio aliena esse intellegitur ex Veronensi.*)

V 8, 11 p. 88, 28 *ne opem ab inimico videretur petisse Veronensis* omisso ante *opem* vocabulo *quam*.

V 24, 8 p. 90, 40 *ceterum partem plebis, partem senatus habitando*
201 *destinabant Veios duasque urbes communi re publica incoli a populo Romano posse.* Sic haec constituenda existimo, cum in Veronensi repertum sit *partim plebs, partim senatus*, in reliquis libris *partem plebi, partem senatus*; quod ipsum posset defendi, si liceret *plebi* habere pro genetivo (v. supra p. 168 [111]). Deinde *habitando destinabant Veios* Veronensis, *destinabant habitandos Veios* ceteri. Mox *communi re* Veronensis, *communes rei p.* reliqui.**)

V 27, 11 p. 91, 44 *fides Romana, iustitia imperatoris in foro, in curia celebrantur.* Veronensis *in curia celebratur*, reliqui *et curia celebrantur*.

V 28, 1 p. 92, 4 *taciti eius verecundiam non tulit senatus Veronensis* Gronovii coniecturam confirmans Madvigio probatam; nam libri reliqui *tacite*.

V 31, 5 p. 93, 54 *propter famem pestilentiamque in agro Romano ex siccitate caloribus nimis ortam.* Recte opinor pro *caloribusque* vocabulo simplex *caloribus* substituit Veronensis.***)

*) [Die neueren Herausgeber halten die Worte für echt; ebenso im Folgenden *quam*.]

***) [*partim plebi partim senatui destinabant habitandos Veios* Rhenanus, *partem plebis partem senatus destinabant (ad) habitandos Veios* Weissenborn-Lutcherbach. — *communis reipublicae* mit einer Hs. saec. XII die neueren Herausgeber.]

***) [In V. ist *CALORIB* geschrieben.]

V 31, 32 p. 93, 60. 94, 39. 54. 57 *Salpinates* qui dici solent in editionibus, in Veronensi appellantur p. 93, 60 *Sapientes*, p. 94, 57 *Sapinates*; reliqui libri habeant *sappinates*, *salpinates*, *salppinates*, *sal sappinates*, ut appareat in archetypo eorum fuisse ^{sal} *sappinates* (cf. p. 178 [120]). Itaque restituenda est antiqua forma *Sappinates*, quam Nicomachiani expulerunt. Tribus tamen Sappinia Umbriae (Liv. 31, 2, 6. 33, 37, 1) cum Sappinatibus his non recte componetur; illam enim satis constat fuisse ad fluvium Sapim prope Sassinam Gallis Boiis conterminam, cum Sappinates hi quaerendi sint prope Volsinienses, quibuscum iunguntur.

V 31, 5 p. 94, 2 *agros incuravere* Veronensis, *agros Romanos* reliqui.*)

V 32, 2 p. 94, 37 *Volsinienses provincia evenit* Veronensis (nisi quod *Volsienses* ibi videtur fuisse), ut restituit Madvigius; *Volsiniensis* reliqui libri.**)

V 32, 3 p. 94, 45 *fusa primo concursu acies: in fugam versa milia octo armatorum in deditionem venerunt*. Veronensis in fugam versa, reliqui in fugam, unde in fuga fecit Madvigius¹.

V 33, 3 p. 96, 8 *ira corruptae uxoris ab Lucumone, cui tutor* 202 *ipse fuerat* Veronensis simplicius quam quod est in reliquis *cui tutor is fuerat ipse*.

V 39, 7 p. 97, 12 *deinde sub occasum solis, quia haud multum diei supererat, ante noctem rati invasuros* Veronensis expulso ante *invasuros* vocabulo *se*, quo sententia obscuratur.

V 39, 11 p. 97, 41 *sacerdotesque et Vestales sacra publica . . . auferre nec ante deseri cultum deorum, quam non superessent qui colerent*. Cum in libris vulgaribus legatur *flaminem sacerdotesque Vestales*, iure Madvigius monuit pro *flaminem* expectari *flamines*. Iam cum sit in Veronensi *flaminem sacerdotesque et Vestales*, patefactum est illud vocabulum eiciendum esse huic loco illatum ex sequentibus.***) Deinde quod est in Veronensi *deorum*, non *eorum*, gravitatem orationis adauget.

*) [Gegen V. die neueren Herausgeber.]

**) [*Volsinienses* cod. C.]

1) Quamquam ad Veronensem id non pertinet, tamen licebit monere c. 33, 8 male negligi traditam lectionem *accitis domum tribulibus clientibus, quae magna pars plebis erat* inserta post *tribulibus* copula. Nam clientium, nempe libertinorum et inde oriundorum, hac quidem aetate tribus ea ipsa fuerit necesse est, in qua censeretur patronus, et ut Ap. Claudium narrant cum clientibus considentem in agro Romano Claudiam tribum constituisse, ita hic quoque clientes Furiae domus iidem sunt tribules nec recte his opponuntur.

***) [Von Madvig a. a. O. S. 147 gebilligt.]

V 39, 12 p. 97, 53 *si arx . . . superfuisset, facilem iacturam esse seniorum . . . turbae*. Quod num praefendum sit vulgatae lectioni *superfuerit*, videant grammatici.*)

V 40, 8 p. 99, 16 *cetera inter eos onere partito feruntur via quae cet.* Sic libri, nisi quod quod pro eos Veronensis es, reliqui se; editiones hoc retinentes *feruntur* mutarunt in *ferunt*. Patet hoc loco vetustam corruptelam servatam esse in Veronensi imperfecte emendatam in diasecuasi Nicomachiana. Item paulo post [§ 9] recte opinor *de plebe homo* legitur in Veronensi omisso quod addunt alii *Romana*.

V 40, 10 p. 99, 29 *religiosum ratus*, quod restituit Vaassenus probavitque Weissenbornius, iam tuetur Veronensis liber, nam reliqui *inreligiosum* Christiane magis quam Latine.

V 41, 1 p. 99, 41 *turba seniorum domos regressi adventum hostium . . . expectabat Veronensis, regressa . . . expectabat* reliqui, quod facile oriri potuit ex emendatione.

V 41, 3 p. 99, 55 *M. Folio pontifice maximo* Veronensis adstipulante quadamtenus Mediceo libro, in quo est *m. filio*; contra *M. Fabio* reliqui omnes adstipulante Plutarcho Camill. 21 *ἐξηγουμένον Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως*. Nullus dubito, quin hoc quoque loco gentis patriciae, sed parum notae Fosliae sive Foliae nomen male abierit in vulgatum et in narratione maxime Gallicae obsidionis celebratum Fabiorum, neque ex consensu deteriorum librorum Livii et compilatoris Graeci quicquam efficitur praeter erroris proclivitatem. Intellegitur opinor
203 M. Folius tr. mil. a. 321. Cf. quae dixi röm. Forsch. 1, 114.

V 43, 4 p. 101, 3 *per eos ipsos dies* Veronensis, quod praeceperat Gronovius; a libris reliquis abest *eos*.

V 44, 1 p. 101, 3 *Ardeates . . veteres amici, novi etiam cives mei, quando et vestrum beneficium ita tulit et fortuna hoc egit mea*. Id quod est *hoc egit ferri* non posse intellexit Madvigius, commendans pro eo *coegit*: in Veronensi tamen nec hoc fuit neque illud, sed verbum aliquod, cuius ultima syllaba plena esset *it*, puto *voluit***).

V 44, 7 p. 102, 36 *prima vigilia capite arma frequentesque me sequimini* Veronensis probantibus Zumptio p. 29 et Madvigio in ed. vol. II p. IV; *que* abest a reliquis non recte, nam frequentia aptius ad sequendum refertur quam ad armandum.

V 45, 3 p. 103, 12 *excursione ab oppidanis facta* Veronensis, *in-cursione ab oppidanis in palatos facta* Nicomachiani; utrum praeferas,

*) [*superfuerit* die neueren Herausgeber.]

***) [*egit* Walker.]

ambigi potest, quamquam illud malim, cum incursionis vocabulum mox redeat apud Livium.

V 45, 4 p. 103, 45 *plenique praedae Veios etiam praesidiumque, spem ultimam Romani nominis, in animo habuerint oppugnare.* Veronensis et cum omittit ante *spem*, verum videtur servasse; nam clarius ita separantur urbs militesque qui oppugnarentur ab iis quae addit auctor ad eius oppugnationis momentum declarandum.

V 46, 2 p. 104, 17 *Gabino cinctu sacra manibus gerens* Veronensis ut debuit esse ediditque Madvigius; *cinctus* reliqui.

V 50, 2 p. 106, 36 *senatus consultum facit, fana omnia, quoad ea hostis possedisset, restituerentur expiarenturque.* Sic haec videntur constituenda. Nam *quod* quamquam habent libri omnes, tamen rei contrarium est; Capitolina enim fana Galli non invaserunt. Deinde *terminarentur* quod inserunt secundi ordinis libri post *restituerentur*, crediderim referendum inter interpolationes Nicomachianas; nam proprie terminatio pertinet ad fani institutionem potius quam ad restitutionem, et ut admittas terminare etiam eum qui terminos obliteratos incendio vel vetustate restituit, tamen eiusmodi terminos vix crediderim intra pomerium stetisse.

V 50, 5 p. 107, 5 *in nova via Aio Locutio* legendum esse dudum intellectum est, cum in libris ex secundo genere optimis *via aio* abierit in *ia* uel *tin*; diversa corruptela Veronensis *in noua uia aut* 204 *alio loco.* Similiter c. 52, 11 pro *Aio Locutio* libri vulgares legunt *allocutio* (Leid.) vel *locutio* (Med. Par.), Veronensis autem *apatu-locutio.*

V 50, 6 p. 107, 11 *cum quo referri oporteret confusa memoria* esset Veronensis; *in quae* (templa) quod habent reliqui pro *quo*, videtur ortum ex interpretatione.

V 51, 3 p. 108, 12 *cum victoribus Gallis Capitolium tamen atque arcem diique et homines Romani tenuerint et habitaverint, victoribus Romanis . . . arx quoque et Capitolium deseretur et plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciet* et quae sequuntur. Supplet Veronensis quam recte desideraverunt viri docti *et copulam ante habitaverint*, quod vocabulum qui delent, videant ne accurate opposita sibi pessumdent, nempe tenendi deserendique vocabula et habitandi vastitatisque faciendae.

V 52, 12 p. 109, 23 *si una cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus, si non voluntate mansimus in Capitolio . . . sed ab hostibus metu retenti sumus.* Quae Veronensis libri scriptura magis placet quam quod pro *sed* est in reliquis *si*, nam duo enuntiata extrema particulatim sibi respondent.

V 52, 13 p. 109, 33 *una illa sedes est, ex qua eas nihil umquam praeterquam urbs capta movit.* Lectioni huic deteriorum librorum nunc suffragatur antiquissimus omnium: pro *eas* Leidensis similesque habent *fas*, omittunt id Mediceus et Parisinus.

V 53, 3 p. 110, 31 *etiamsi tum migrandum fuisset incolumi urbe, nunc has ruinas relinquendas non censerem.* Libri praeter Veronensem *incolumi tota urbe*: at in eiusmodi admonitione excipere arcem urbis non exustam interpolatoris magis est quam Livii.

V 55, 1 p. 111, 1 *movisse Camillus . . . oratione . . . dicitur* Veronensis omisso vocabulo *eos*, quod inventum in libris aliis post *movisse* non habere, quo recte referatur, dudum Madvigius monuerat. Delevit Weissenbornius ex auctoritate libri Veronensis eodemque iam inclinat Madvigius (cf. ed. vol. II p. IV [, em. Liv.² S. 153]).

VI 1, 8 p. 113, 32 *is tribunos militum proconsulari potestate creat* cum et in Veronensi sit et in Leidensi, ab auctoritate magis defenditur quam quod est in Mediceo Parisinoque *consulari potestate* emendationem referens. Proprie magis consularem potestatem tribunis tribui quam
205 proconsularem etsi nemo ignorat, tamen hoc nec re falsum est neque alienum ab sermone Liviano (cf. V, 2, 9, item IV, 7, 7 41, 10).

VI 1, 10 p. 113, 44 *foedera ac leges . . . conquiri quae non comparerent iusserunt.* Sic Veronensis simplicius certe quam quod proponunt editiones *quae comparerent* factum ex lectione librorum Nicomachianorum *quae compararent.*

VI 2, 6. 7 p. 114, 58 *iustitio indicto dilectum iuniorum habuit, ita ut seniores quoque . . . centuriaret, et exercitum . . . trifariam divisit.* Copulam supplevit Veronensis.

VI 2, 14 p. 116, 7 *victor ex Volscis in Aequos transit.* Quod addunt libri praeter Veronensem *et ipsos bellum molientes* haud scio an adiecerit corrector, offensus eo quod antea Livius locutus est de motu solorum Volscorum.*)

VI 3, 8 p. 117, 29 *ni praecones . . . parci inermibus iussissent nec praeter armatos quemquam violari.* *Inermibus* Veronensis, *inermi* reliqui.

VI 6, 7 p. 119, 20 *sibi destinatum id animo esse,* quod videtur esse in Veronensi, Liviano sermoni convenit (cf. IX, 16, 19. XXVIII 24, 3); *destinatum in animo esse,* quod habent reliqui, num ferri possit dubito.**)

*) [Die neueren Herausgeber belassen die Worte im Text.]

**) [Vgl. E. Wölflin im krit. Anh. zu XXI 44, 9 seiner erklärenden Ausgabe, 4. Aufl., Leipz. 1891.]

VI 6, 8 p. 119, 37 *tam honoratorum collegarum obsequio*. Lectio haec hodie recepta vera videtur, cum in Veronensi sit *honorato*, in reliquis bonis libris *honoratum*.*)

VI 6, 13 p. 120, 3 *te, Q. Servili, altero exercitu . . . ad urbem castra habere*. Ubi *ad urbem Veronensis, in urbe* scribunt reliqui, quod quam sit molestum vel potius ineptum, per se quis intellegit. Sed eiusmodi mendum quis tollere ausus esset sine exemplo?

VI 6, 14 p. 120, 20 *quaeque alia belli tempora poscent* Veronensis, sicut scribi iusserunt Reizius et Madvigius; *belli alia [atia ML]* reliqui codices.**)

T. Livii ab Urbe condita lib. XCI

quae supersunt in codice Vaticano Palatino.

Livianorum annalium libri XCI reliquias servatas in codice 207 Vaticano Palatino n. 24, editas autem post Paulum Iacobum Bruns (fragmentum ex lib. XCI historiarum T. Livi. Hamburgi 1773. fol.) et Vitum Mariam Giovenazzium (Romae 1773, rep. curante Ernestio eodem anno Lipsiae 8.) codice recognito a Niebuhrio (M. Tullii Ciceronis orationum pro Fonteio et Rabirio fragmenta cet. Romae 1820 p. 85—97) cum propter summam utriusque libri similitudinem huius Veronensium schedarum exempli non inutilem accessionem fore intellexissem, petii ab amico Romae forte degente Paulo Kruegero iure consulto, quem eiusmodi negotio perficiendo et parem esse noram et paratum, ut librum excuteret tertium exemplumque pararet huiuscemodi editioni aptum. Quod ille libenter receptum impigre perfecit, non medicamentorum usu adiutus, a quo nescio quam ob causam intercluduntur plane qui Vaticanam bibliothecam explorant, sed oculorum acie intenta meisque de singulis locis quaestionibus et temptamentis, ut solet in eiusmodi negotio divinatio lectionem non tam subsequi quam praevertere. Ita quae eruimus, hic proponuntur adiecta lectione priorum¹ eatenus, quatenus utilitatem

*) [*honorato* entspricht dem livianischen Sprachgebrauch, vgl. Madvig, a. a. O. S. 155.]

**) [Es folgen auf S. 206 'Emendanda et Addenda', die, soweit sie die oben abgedruckten Teile betreffen, dort verwertet sind, dann auf S. 207—215 eine Ausgabe des großen Fragments des 91. Buches; hiervon sind im folgenden nur die Prolegomena aufgenommen worden, die Ausgabe selbst ist von Weissenborn und H. J. Müller (T. Livii libri, X 1², Berlin 1880, S. 162 ff.) verwertet worden.]

1) *H* est editio Hamburgensis, *R* Romana Giovenazzii, *N* Niebuhriana, *K* collatio Kruegeriana.

habere visa est, scilicet ut quid praestiterimus hac iterata recognitione, facilius et certius deprehendatur.

Codicum Palatini et Veronensis summa similitudo cum appareat, tamen non ea est, ut cogitare possis de reliquiis utrisque ad idem integri corporis Liviani exemplum revocandis. Nam differunt inter alia litterae in principio eminentes eo, quod in Veronensi singularum
 208 paginarum prima quaeque littera eminet, in Palatino in tribus chartis ex quattuor tantummodo prioris paginae littera prima. Deinde in vocabulis dirimendis cum in Veronensi deprehenderimus *ins|pexisse*, *ins|truxisse* (v. p. 164 [108]), in Palatino est 1, 55/6 *ins|pectis*, 2, 4/5 *ins|truxit*. Orthographia cum in Palatino in universum aut eadem sit aut paullo emendatior, tamen semper ibi scribitur *Ponpeius* 2, 56. 59. 3, 17. 44. Denique etiam formae litterarum differunt, quae in Palatino quadrata est etiam in litteris D et E¹; item lineolae quae vices facit litterae M vel N punctum suppositum etsi non expressimus nisi ubi vel hodie certo apparet, tamen olim ubivis (excepto uno loco 2, 13) fuisse videri Kruegerus adnotavit. Simile punctum cernitur etiam in Gaio Veronensi et in digestis Florentinis.

1) Specimina quae dicuntur scripturae Livianae adiecta in editionibus Romana a. 1773 et inde repetita Lipsiensi cum a Livianis intellexissem aliena esse, interrogatus de ea re Kruegerus rescripsit pertinere ad scripturam posteriorem codicis ita, ut ordo is qui incipit CUMAS legatur f. 78', alter incipiens ADDEC f. 75'. Haec igitur addent qui volent collectaneis de incredibilibus philologorum. — Contra Niebuhrianum scripturae specimen in universum probum est et fidum.

I. C
 I. Quatt
 berlinensis
 rum libri
 fragmenta a
 de enim ten
 ubi. Iam
 fuitur eed
 sepe ante
 Stalermundio
 paginae codic
 placit, quor
 almodum ev
 leguntur in e
 per folli 27
 perstitibus
 sitionibus ne
 sapienti ut
 qua pervenit
 scriptura in t
 agre admod
 *) [Lipsi
 velen hier
 **) [Die
 ta in Text
 denovig di